



FORSVARET
Forsvarets høgskole

Heimevernet og sivilt-militært samvirke

Muligheter, utfordringer og veien mot felles

situasjonsforståelse på lokalt nivå

Roar Solberg

Masteroppgave
Forsvarets høgskole
høst 2023

Forord

Jeg er stolt av å kunne presentere denne masteroppgaven, som markerer avslutningen på min utdanning ved Forsvarets høyskole. Denne prosessen har vært krevende, men utrolig lærerik. Dette arbeidet har gitt meg en unik mulighet til å fordype meg i HVs områdestruktur – en del av Forsvaret jeg setter stor pris på. Min verdsettelse av HV bygger på flere faktorer, inkludert forsvarsviljen, kameratskapet, dugnadsånden og evnen til å få ting til å skje lokalt. Jeg er overbevist om at HV, akkurat som resten av Forsvaret, må utvikle seg for å være godt rustet mot fremtidens trusler. Gjennom denne oppgaven bidrar jeg med viktige anbefalinger som kan styrke samarbeidet mellom HVs områdestruktur og andre lokale beredskapsaktører.

I løpet av arbeidet med denne oppgaven har jeg mottatt uvurderlig støtte fra mange hold. Jeg ønsker å takke min samboer, Berit, som har holdt styr på hjemmet og støttet meg når jeg har vært fordypet i både lesing, tenking og skriving.

Jeg retter også en spesiell takk til mine barn, Theo, Emilian og Anna. Dette har vært en utfordrende tid, men nå ser jeg frem til å gjenoppta rollen som en «normal» pappa igjen.

Jeg vil også takke min veileder, professor Hallvard Notaker, for all veiledning og de gode innspillene. Videre vil jeg uttrykke min takknemlighet til «HV-mann» og professor Ståle Størdal, min gode nabo Oddmund Arnesen og Vegard Rynning Aasen, for deres gode diskusjoner og støtte underveis i dette arbeidet. Denne studien hadde ikke vært mulig uten deres støtte.

Til slutt ønsker jeg å takke alle informantene som har bidratt med sine perspektiver og gjort denne oppgaven mulig.

Roar Solberg

Elverum, 20. november 2023

Sammendrag

Denne masteroppgaven utforsker HVs rolle i lokalt sivilt-militært samarbeid, med vekt på å forbedre beredskapen i lys av økende sikkerhetsutfordringer, særlig fremhevet av Russlands angrep på Ukraina i 2022. Gjennom å anvende en kvalitativ forskningsmetode, inkludert semistrukturerte intervjuer med militære og sivile aktører, utforsker studien forståelsen av HVs teigeierrolle, hva som påvirker situasjonsforståelse blant lokale totalforsvarsaktører, og hvordan HV kan forbedre sitt bidrag til et mer integrert sivilt-militært samarbeid.

Analysen bygger på et teoretisk rammeverk som fokuserer på situasjonsforståelse og organisasjonsteori. Dette rammeverket gir en strukturert metode for å forstå hvordan aktørene oppfatter, forstår og forutser situasjoner, noe som er kritisk for effektive beslutninger og samarbeid i totalforsvaret.

Funnene indikerer at det innad i Heimevernet (HV) er en klar konsensus om betydningen og omfanget av teigeierrollen. Imidlertid er det en manglende forståelse av teigeierrollen internt i Forsvaret og blant sivile aktører. Studien understreker viktigheten av tidlig situasjonsforståelse for effektiv respons i krisehåndtering, og hvordan HVs lokale forankring gir organisasjonen en unik mulighet til å skape en fellesskapsfølelse lokalt og sikre tilgang til lokale ressurser.

Studien fremhever muligheter for forbedringer i håndtering av bistandsanmodninger og integrasjon av Siviltforsvaret i lokalt sivilt-militært samarbeid. Klar kommunikasjon og samordning er essensielt for å effektivisere disse prosessene. Det anbefales at HV aktivt formidler og klargjør sin rolle som teigeier overfor andre beredskapsaktører, og at de prioriterer utviklingen av mellommenneskelige relasjoner lokalt. Videre anbefales investeringer i liaisonfunksjoner og gjennomføring av tabletop-øvelser i samarbeid med kommunene. I tillegg oppmuntres HV til å støtte fremtidige initiativer for etablering av interkommunale beredskapsråd. Dette vil fremme bred kunnskapsdeling og koordinering på det lokale nivået, men hensynet til kommunal autonomi og juridiske rammer må hensyntas. Disse tiltakene vil forbedre både HVs og andre beredskapsaktørers evne til å håndtere fremtidige utfordringer, og dermed styrke totalforsvarets lokale beredskap.

Summary

This master's thesis explores the Home Guard's role in local civil-military cooperation, emphasizing enhancing defence readiness considering increasing security challenges, notably highlighted by Russia's attack on Ukraine in 2022. Utilizing a qualitative research method, including semi-structured interviews with military and civilian actors, the study examines the understanding of the Home Guard's territorial responsibility, what influences situation awareness among local total defence actors, and how the Home Guard can improve its contribution to more integrated civil-military cooperation.

The analysis is based on a theoretical framework focusing on situation awareness and organizational theory. This framework provides a structured approach to understanding how actors perceive, understand, and anticipate situations, crucial for effective decision-making and cooperation in total defence.

The findings suggest a clear consensus within the Home Guard about the importance and scope of the territorial responsibility. However, there is an internal lack of understanding of this role within the Norwegian Armed Forces and among civilian actors. The study emphasizes the importance of early situation awareness for effective crisis response and how the Home Guard's local roots provide a unique strength in creating local community cohesion and securing access to local resources.

The study highlights opportunities for improvement in handling assistance requests and integrating the Civil Defence in local civil-military cooperation. Clear communication and coordination are essential for streamlining these processes. It is recommended that the Home Guard actively communicate and clarify its territorial responsibility to other readiness actors and prioritize developing local interpersonal relationships. Further, investments in liaison functions and conducting tabletop exercises in collaboration with municipalities are advised. Additionally, the Home Guard is encouraged to support future initiatives to establish inter-municipal readiness councils. This will promote extensive knowledge sharing and coordination at the local level, but municipal autonomy and legal frameworks must be considered. These measures will enhance both the Home Guard's and other readiness actors' capabilities to manage future challenges, thereby strengthening local defence readiness.

Innholdsfortegnelse

FORORD	III
SAMMENDRAG	IV
SUMMARY.....	V
1 Innledning	1
1.1 PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL.....	2
1.2 AVGRENSNING	3
1.3 TIDLIGERE FORSKNING OG POLITISKE DOKUMENTER.....	4
1.4 OPPGAVENS STRUKTUR	6
2 Metode	7
2.1 INNSAMLING AV KVALITATIVE DATA.....	7
2.2 PRIMÆRDATA	8
2.3 SEKUNDÆRKILDER	10
2.4 DATAANALYSEN	10
2.5 ETIKK.....	12
3 Teoretisk rammeverk	13
3.1 TOTALFORSVARET.....	13
3.2 SITUASJONSFORSTÅELSE OG ENDSLEYS MODELL	18
3.3 SENTRALE BEGREPER	21
3.4 OPPSUMMERING	26
4 Resultater.....	26
4.1 HVORDAN FORSTÅR AKTØRENE DEN MILITÆRE TEIGEIERROLLEN?.....	27
4.2 DISKUSJON	31
4.3 DELKONKLUSJON.....	32
4.4 SITUASJONSFORSTÅELSE OG EKSTREMVÆRET «HANS»	33
4.5 DISKUSJON.....	41
4.6 DELKONKLUSJON.....	47
4.7 FORHOLD HV BØR PRIORITYERE FOR ET TETTERE SAMARBEID.....	48
4.8 DISKUSJON.....	54
4.9 DELKONKLUSJON.....	59
5 Konklusjon	59
5.1 VEIEN VIDERE.....	61
Litteraturliste	63
Vedlegg.....	1
VEDLEGG 1: GODKJENNING FRA SIKT	1
VEDLEGG 2: INFORMASJONSSKRIV.....	2
VEDLEGG 3: INTERVJUGUIDE	6

1 Innledning

Uttrykket «nå er det alvor» fra Totalberedskapskommisjonens rapport (2023) fremhever alvorret i den nåværende sikkerhetssituasjonen. Etter Russlands annektering av Krim i 2014 har vi vært vitne til et stadig mer selvhevdende Russland. Som tidligere forsvarsminister Frank Bakke Jensen påpekte i et intervju med NRK i 2021: «Vi har sett tiltagende selvhevdende russisk opptreden i Nordområdene, og stadig økt russisk militær aktivitet i norske nærområder, både i nord og i sør» (Wormdal, 2021).

Sikkerhetssituasjonen forverret seg betydelig etter Russlands fullskalainvasjon av Ukraina i 2022. Dette har resultert i en markant endring av de sikkerhetspolitiske rammebetingelsene i Norges nærområder (NOU 2023: 14, s. 11). Trusselbildet er uforutsigbart og sammensatt. Dette nødvendiggjør raske og effektive tiltak på alle samfunnsnivåer og har presset oss til å revurdere vår tilnærming til forsvar og beredskap. Denne utviklingen har forsterket nødvendigheten av et robust totalforsvarssystem som er rustet til å håndtere et bredt spekter av utfordringer (Prop. 1 S (2022-2023), s. 3–5).

Ifølge Totalberedskapskommisjonen (2023, s. 28) er en robust lokal og regional beredskap avgjørende, og effektiv krisehåndtering krever lokalkunnskap og umiddelbar tilgang på ressurser. Den lokale krisehåndteringen planlegges og utføres av aktører som HV, kommuner og politiet. Kommisjonen anbefaler at dette samarbeidet må styrkes, og at rapportering, rolleforståelse, informasjonsdeling og teknologi er avgjørende for å utvikle situasjonsforståelse og et effektivt samarbeid (NOU 2023: 17, s. 28, 171–172).

HV er den eneste organisasjonen i Forsvaret med en landsdekkende tilstedeværelse og HVs områdestruktur muliggjør samarbeid med lokale aktører (Kaiser, 2022, s. 40). Med sine unike egenskaper og roller kan HV fungere som en katalysator for å fremme et tettere og mer effektivt sivilt-militært samarbeid på lokalt nivå. Dette stemmer overens med Sjef HVs strategi for utvikling av HV frem mot 2030, som vektlegger kontinuerlig tilpasning til nye trusler og samfunnsendringer (Sjef Heimevernet, 2022).

Denne oppgaven vil utforske de mulighetene og utfordringene HV står overfor når det gjelder å styrke samarbeidet med lokale aktører. Gjennom en omfattende analyse av tidligere hendelser, relevante studier og teoretiske perspektiver, vil oppgaven bidra med viktige innsikter i hvordan sivilt-militært samarbeid kan utvikles for å møte fremtidige beredskapsutfordringer.

1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål

HV ivaretar det lokale territorielle ansvaret (LTA) på vegne av sjef Fellesoperativt hovedkvarter (FOH). Dette innebærer et daglig, landsdekkende ansvar for lokalt samarbeid, samvirke og nettverksbygging med lokale myndigheter som politidistrikter, statsforvaltere, kommuner, objektereiere og andre sivile partnere som har særlig betydning for totalforsvaret (Forsvarsstaben, 2019, s. 240; Prop. 62 S (2019-2020), s. 92).

Som et resultat av LTA blir HV militære teigeiere med ansvar for planlegging og ledelse av operasjoner, samt å drive sivilt-militært samarbeid.¹

Denne oppgaven bygger videre på forskning fra Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) som understreker HVs potensial i å bidra til samfunnets ressurskoordinering i fred, krise og i krig, og at et tettere sivilt-militært samvirke vil bidra til en felles situasjonsforståelse i totalforsvaret (Gulichsen et al., 2020, s. 12; Hove et al., 2021, s. 172).

Opgaven skal besvare følgende problemstilling:

Hvilke muligheter og utfordringer står HV overfor i å fremme et tettere sivilt-militært samvirke på lokalt nivå, og hvordan kan dette samvirket bidra til en felles situasjonsforståelse?

Videre er det utarbeidet tre forskningsspørsmål som vil belyse den overordnede problemstillingen. Disse er som følger:

1. Hvordan forstår totalforsvarsaktørene HVs rolle som militære teigeiere?
2. Hvordan ble situasjonsforståelsen under ekstremværet «Hans» påvirket av samvirket?
3. Hvilke forhold bør HV prioritere for å oppnå et tettere sivilt-militært samvirke på lokalt nivå?

Det første forskningsspørsmålet retter seg mot den nåværende oppfatningen av HVs teigeierrolle i totalforsvaret. Å forstå hvordan totalforsvarsaktørene oppfatter teigeierrollen gjør det mulig å identifisere utfordringer og utarbeide løsninger for et bedre samarbeid.

¹ Begrepene «sivilt-militært samarbeid» og «sivilt-militært samvirke» brukes ofte om hverandre i litteraturen og offentlige dokumenter. I denne oppgaven anses begrepene likeverdige og det gjøres ingen distinksjon mellom dem.

Det andre forskningsspørsmålet undersøker hvordan det sivil-militære samarbeidet under ekstremværet «Hans» påvirket situasjonsforståelsen.² Med dette spørsmålet søker jeg ikke bare å identifisere forbedringsområder, men også å fremheve suksesser som bør videreføres og forsterkes for å sikre et tettere sivilt-militært samarbeid i fremtidige kriser.

Det tredje forskningsspørsmålet fokuserer på hvordan HV kan styrke sitt bidrag til et tettere og mer integrert sivilt-militært samarbeid. Dette innebærer å vurdere HVs muligheter ved interkommunalt samarbeid, samarbeidsmetoder, øvingsrutiner og teknologiske løsninger.

Disse tre forskningsspørsmålene gir et omfattende innblikk i det sivil-militære samarbeidet ved å inkludere flere perspektiver, både fra ulike sektorer og ulike forvaltningsnivåer. Empiriske data er innhentet gjennom intervjuer med militære og sivile aktører på regionalt og lokalt nivå i totalforsvaret.

1.2 Avgrensning

Selv om totalforsvaret omfatter en rekke aktører, inkludert næringsliv og frivillige organisasjoner, fokuserer denne oppgaven på HV, politiet, Sivilforsvaret, statsforvalteren og kommunene. Jeg har valgt dette fokuset fordi disse beredskapsaktørene er HVs primære samarbeidspartnerne på det lokale og regionale nivået.

Hovedfokuset i denne oppgaven ligger på det lokale nivået i totalforsvaret. Det regionale nivået vil også bli berørt da dets evne til sivilt-militært samarbeid er avgjørende for suksessen på det lokale nivået. Med dette fokuset er det viktig å anerkjenne at dynamikker på høyere nivåer muligens ikke blir utforsket. Derfor kan spesifikke aspekter av situasjonsforståelse og totalforsvaret, som er mer fremtredende på regionalt eller sentralt nivå, bli mindre belyst.

Studien sentrerer tidsmessig rundt de nåværende forholdene. Som kontekst til dette nåperspektivet, vil oppgaven ta i betraktning dokumenter tilbake til 2014. Dette året er valgt fordi det markerte en økning i geopolitisk spenning og en forverring av sikkerhetssituasjonen som følge av Russlands annektering av Krim. Dermed fungerer denne tidsperioden som en referanseramme for denne undersøkelsen.

² Ekstremværet «Hans» traff Sør-Norge i begynnelsen av august 2023, og førte til flom, jordskred og oversvømmelser.

Til slutt er det verdt å merke seg at oppgaven utelukkende bruker offentlige tilgjengelige kilder, noe som kan påvirke dybden og bredden i analysen.

1.3 Tidligere forskning og politiske dokumenter

Denne delen av kapittelet inneholder en gjennomgang av relevant litteratur og politiske dokumenter for å belyse oppgavens problemstilling. Selv om det er utført betydelig forskning på totalforsvaret i Norge, er litteraturen som spesifikt fokuserer på interaksjonen mellom beredskapsaktører på lokalt nivå begrenset. Gjennomgangen vil spesielt fokusere på HVs bidrag til samfunnsikkerheten og deres samarbeid med andre aktører i totalforsvaret.

1.3.1 Politiske dokumenter

For å forstå totalforsvarets utvikling i den valgte tidsperioden har kilder som langtidsplanene for forsvarssektoren (LTP) og samfunnsikkerhetsmeldingene vært spesielt interessante. Regjeringen opprettet også to kommisjoner noen måneder før Russlands angrep på Ukraina i 2022. Den ene var Forsvarskommissjonen (2023) som leverte sin rapport «Forsvar for fred og frihet» i mai 2023, og Totalberedskapskommissjonen (2023) som leverte sin rapport «Nå er det alvor – rustet for en usikker fremtid» i juni 2023.

Selv om disse rapportene (NOUene) primært ikke er ment som akademiske bidrag, har de stor relevans for denne studien. Disse rapportene gir først og fremst en oppdatert og konsolidert oversikt over myndighetenes perspektiv og forståelse av totalforsvaret. NOUenes faglige tyngde i policyprosesser og deres potensial til å påvirke fremtidige beslutninger gjør dem til verdifulle kilder for kontekstuell innsikt. Videre, til tross for at deres hovedfunksjon er policyrådgivende, reflekterer disse rapportene en kunnskapsstatus basert på bred konsultasjon og analyser, som er verdifull for å belyse og forankre diskusjonen i studien.

1.3.2 Særlig relevante bøker for analyse

Boken «Samvirke – en lærebok i beredskap» (Kristiansen et al., 2017) er en grunnleggende, praksisrettet bok som tilbyr retningslinjer for beredskapsarbeid. I «Det nye Totalforsvaret» (Norheim-Martinsen, 2019), utforsker en rekke ledende eksperter det moderne totalforsvarets omstilling. De kombinerer et historisk perspektiv, ved å se tilbake på totalforsvarets endringer siden den kalde krigen, med nåtidens problemstillinger som forholdet til politiet, og samspillet mellom Forsvaret og

sivilsamfunnet. Dette verket tar sikte på å fornye forståelsen av totalforsvaret gjennom tverrfaglige innfallsvinkler.

Boken «Totalforsvaret i praksis» (Rongved, 2022), tar også en tverrfaglig tilnærming. Den kombinerer historiske analyser med drøftinger av nåtidens utfordringer. Boken tilbyr en bred og aktualisert oversikt over emnet, med diskusjoner som spenner fra NATOs rolle til koronapandemiens og krigen i Ukrainas innvirkning på totalforsvaret.

Mitt arbeid utfyller disse bøkene ved å spesifikt fokusere på HVs rolle og bidrag til samfunnssikkerheten, især på lokalt nivå. Dette er et tema som disse bøkene gir oversikt over, men uten en dedikert, dypere analyse. Min undersøkelse tilfører en mer detaljert innsikt i HVs spesifikke rolle og samarbeid med andre totalforsvarsaktører.

«Hvordan organisasjoner fungerer» (Jacobsen & Thorsvik, 2013) tilbyr en viktig teoretisk ramme som belyser kompleksiteten og dynamikken i organisasjoner. Denne forståelsen er avgjørende når man analyserer funksjonen til totalforsvaret innenfor en organisasjonsteoretisk kontekst.

Teorier om situasjonsforståelse, som fremstilt av Endsley (2000), er sentrale gjennom hele oppgaven. I boken «Situation Awareness Analysis and Measurement» presenterer hun en modell som forklarer situasjonsforståelse som mer enn bare en individuell oppfatning, men at det også omfatter evnen til å forutse hva fremtiden kan bringe. Dette perspektivet har også relevans for militære operasjoner, som demonstrert av Matthews (2004) som knytter situasjonsforståelse til militær trening og øving av små infanterienheter. I norsk kontekst benytter FFI samme modell i rapporten «Situasjonsforståelse ved sammensatte trusler» (Malerud et al., 2021).

1.3.3 Masteroppgaver som er særlig relevant for problemstillingen

To masteroppgaver har spesifikt utforsket HVs unike egenskaper. I den første oppgaven diskuteres HVs evne til å balansere rollene som kriger og politi, hvor konklusjonen er at HVs forventninger og oppgaveportefølje må justeres i tråd med treningsnivået (Narum, 2013). Den andre undersøker om HV er mer kreativ enn resten av Forsvaret når det gjelder håndtering av uforutsette hendelser. Konklusjonen er at HVs fleksibilitet og improvisasjonsevne balanserer deres lavere treningsnivå (Degnepoll, 2017). Begge disse oppgavene gir innsikt i HVs egenskaper, som er avgjørende for å utvikle effektive nettverk og relasjoner på lokalt nivå.

Fire andre oppgaver undersøker HV og sivilt-militært samarbeid fra ulike perspektiver, blant annet om det nåværende sivil-militære samarbeidet oppfyller dagens behov og krav (Bottenvik-Hartmann, 2021), hva slags innflytelse geografiske ansvarsområder har på samarbeidet (Meyer, 2018), utfordringer knyttet til omorganisering og personellendringer i HV-11 (Hanssen Nestande & Rønvik-Møien, 2018), samt kritiske faktorer for effektiv krisehåndtering i HV-08 (Einang, 2020).

Selv om disse oppgavene tilbyr verdifulle perspektiver om HV, totalforsvaret og sivilt-militært samvirke, er det bare delvis overlapping med det spesifikke fokuset i min oppgave.

1.3.4 FFIs forskning på HV

Gjennom rapporten «HV mot 2030», har FFI etablert et fundament for videreutvikling av HV. FFIs hovedfunn understreker fremtidige utfordringer i det uklare skillet mellom fred og krig. Rapporten anbefaler en tilpasning av HV for å forbedre samfunnsikkerheten. FFI fremhever HVs nettverkskapasitet som essensiell for integrering av samfunnets ressurser i alle situasjoner. Deres forskning er bygget på tre prinsipper: fleksibel støtte, sivilt-militært samvirke, og lokal forankring, som alle er fundamentale for HVs arbeid (Gulichsen et al., 2020, s. 6; Hove et al., 2021, s. 172).

Selv om FFI har skissert betydningen av et tettere sivilt-militært samvirke for situasjonsforståelse, går denne oppgaven et skritt videre. Den vil utforske de konkrete mulighetene og utfordringene HV møter når de jobber for et tettere sivilt-militært samvirke på lokalt nivå.

1.3.5 Oppsummering

Tidligere forskning og politiske dokumenter har i stor grad fokusert på totalforsvaret fra et overordnet perspektiv og har i mindre grad vurdert HVs rolle i dette systemet. Gjennom min gjennomgang av eksisterende litteratur har jeg observert at det mangler inngående studier av dynamikken i samspillet mellom HV og andre totalforsvarsaktører på det lokale plan. Denne oppgaven har som mål å tette gapet ved å utforske HVs rolle og interaksjoner på lokalt nivå, med et særlig fokus på deres respons under ekstremværet «Hans». Med dette arbeidet ønsker studien å bidra til en dypere og mer detaljert forståelse av det operative samarbeidet mellom HV og andre aktører innen totalforsvaret.

1.4 Oppgavens struktur

Denne oppgaven er strukturert i fem kapitler, og inkluderer litteraturliste og vedlegg. Det innledende kapittelet introduserer emnet ved å gjennomgå problemstillingen, forskningsspørsmålene og den

valgte avgrensingen. Kapittel to beskriver den metodiske tilnærmingen som er brukt for å adressere problemstillingen. I kapittel tre presenteres det teoretiske rammeverket som legger grunnlaget for analysen. Kapittel fire, som er kjernekapittelet i studien, presenterer og diskuterer de empiriske funnene. Kapittelet er delt inn i underkapitler som svarer på de tre forskningsspørsmålene. Oppgaven avsluttes med en konklusjon, anbefalinger til HV og forslag til fremtidig forskning.

2 Metode

Nyeng (2012, s. 9–10) fremhever at selv om all kunnskap streber etter sannhet, er det innhentingsmetodikken som skiller forskning fra annen kunnskap. Dette betyr at de metodene jeg bruker for kunnskapsinnhenting er avgjørende for troverdigheten og relevansen av denne studien.

I denne studien anvendes en kvalitativ forskningsmetode med et utforskende perspektiv. Hensikten med denne tilnærmingen er å gjøre en grundig undersøkelse og få en dypere forståelse for det fenomenet jeg undersøker. Jacobsen (2015, s. 66) understreker at forskning krever metoder som graver dypere for å frembringe detaljerte og nyanserte data.

Innenfor samfunnsvitenskapen klassifiseres metodene hovedsakelig i to kategorier: kvalitative og kvantitative. Kvantitativ forskning benytter tall og statistikk for å analysere og karakterisere fenomener, mens kvalitativ forskning setter søkelys på tolkende analyser av tekst eller samtaler (Nyeng, 2012, s. 71). Et fundamentalt spørsmål i all forskning er om den valgte metoden er egnet for å besvare den aktuelle problemstillingen. For min del innebærer dette å belyse nyanser ved å avdekke perspektiver, kunnskap og holdninger blant totalforsvarsaktørene, noe som betyr at fokus må være rettet mot et begrenset antall enheter. Følgelig er en kvalitativ metode det mest egnede valget for denne studien (Jacobsen, 2015, s. 65–67).

2.1 Innsamling av kvalitative data

I kvalitativ forskning benyttes det vanligvis metoder som dokumentanalyse, intervjuer og observasjon. Valget av innsamlingsmetode kan ha direkte innvirkning på dataenes gyldighet, ettersom metoden kan være selektiv og potensielt påvirke resultatene eller fortolkningene (Jacobsen, 2015, s. 157). Det er essensielt å opprettholde både reliabilitet og validitet i en studie. Reliabilitet refererer til påliteligheten av dataene, mens validitet dreier seg om forskningen faktisk måler eller undersøker det den er ment å undersøke (Nyeng, 2012, s. 105, 109).

2.1.1 Forskerens bakgrunn og mulige forutinntatthet

Min tidligere tjeneste i HV har naturligvis preget mitt perspektiv og tilnærming til denne studien. Jeg har innehatt flere roller, inkludert sjef for en innsatsstyrke, NK/stabssjef i et HV-distrikt, og operasjonsplanlegger i Heimevernsstaben (HVST). I tillegg har jeg vært en del av en arbeidsgruppe under Forsvarsdepartementet (FD) som hadde i oppdrag å vurdere justeringer av HV-distriktenes grenser for å forsterke samarbeidet med andre totalforsvarsaktører. Senere ledet jeg en intern planleggingsgruppe som vurderte fremtidig struktur for HV-områdene. Med disse erfaringene er det viktig å være bevisst på hvordan min tidligere involvering kan påvirke analysen og fortolkningen av data i denne forskningen.

Å forske på «egen kultur» innebærer en risiko for forutinntatthet. Siden jeg har utviklet meninger om HVs muligheter for et tettere sivilt-militært samarbeid og forbedret situasjonsforståelse innen totalforsvaret, har jeg måttet være bevisst hvor enkelt det er å la mine egne oppfatninger farge datainnsamlingen. Selv om jeg valgte enkelte informanter, bidro også en sjef fra HVST og en områdesjef til å foreslå ytterligere informanter for å sikre et bredere spekter av perspektiver. Dette ble gjort for å unngå en ensidig seleksjon av informanter som kunne tenkes å ha synspunkter og holdninger som ligner mine egne.

Selv om jeg var godt informert om temaene som ble tatt opp under intervjuene, anvendte jeg en tilnærming preget av nysgjerrighet og stilte utforskende spørsmål. Det var en risiko for at Informantene kunne anta at jeg som intervjuer allerede forstod konteksten. For å motvirke denne antagelsen, ble det understreket overfor informantene at de skulle forklare sine synspunkter og erfaringer fullt ut og med detaljerte eksempler, uavhengig av min forhåndskunnskap. Selv om jeg kanskje var kjent med enkelte elementer av det de snakket om, stilte jeg likevel tillegsspørsmål for å forsikre meg om at jeg fikk med informantenes egne ord og perspektiver.

2.2 Primærdata

Primærdataene i denne studien ble innhentet gjennom semistrukturerte intervjuer. Jeg valgte denne intervjuformen fordi den kombinerer struktur og fleksibilitet, noe som tillater konsistent datainnsamling samtidig som den tilpasser seg den enkelte informants unike perspektiv. Dette var viktig, ettersom informantene kom fra forskjellige organisasjoner og opererte på ulike hierarkiske nivåer. Intervjuene ble gjennomført ved bruk av en intervjuguide, men jeg stilte også åpne spørsmål der det var nødvendig for å få ytterligere dybde. Intervjuene varte i gjennomsnitt en time.

For å sikre høy kvalitet på intervjuene, ble informantene forhåndsinformert om relevante aspekter og mottok intervjuguide på forhånd. Intervjuene ble gjennomført personlig ved at jeg reiste til informantenes arbeidssteder. Dette ble gjort for å skape et vanlig miljø, fordelaktig for klar kommunikasjon og for å etablere en tillitskapende atmosfære.

Selv med disse styrkene er jeg oppmerksom på mulige intervju effekter. Som nevnt tidligere, når man forsker i sin egen kultur, kan egne kunnskaper og holdninger om emnet farge respondentenes svar, akkurat som min fysiske tilstedeværelse og nonverbale kommunikasjon kan gjøre det (Jacobsen, 2015, s. 163–165, 189, 251).

Etter å ha gjennomført ti intervjuer, nådde jeg et metningspunkt hvor ytterligere samtaler trolig ikke ville tilføre ny substansiell informasjon eller forbedret innsikten i analyseprosessen. Dataene jeg samlet, i tillegg til sekundære kilder, ble ansett som tilstrekkelig for å besvare forskningsspørsmålene og forstå problemstillingen. I kvalitativ forskning er det en kjent utfordring å samle inn mer data enn nødvendig, noe som kan hindre en dyptgående analyse av de mest betydningsfulle funnene (Brinkmann, 2012, s. 14).

2.2.1 Utvelgelse av informanter

Informantene i denne studien ble nøye valgt for å belyse problemstillingen fra flere perspektiver. Utvalget omfattet representanter fra både militær og sivil sektor, og fra forskjellige hierarkiske nivåer i totalforsvaret.

Som tidligere nevnt var målet å oppnå en dyptgående forståelse av temaet. Kvalitativ forskning tar sikte på å oppnå en dyp og detaljert forståelse av hvordan virkeligheten oppfattes og hvordan dens elementer interagerer. En vesentlig styrke ved dette arbeidet er fokuset på håndteringen av den nylige krisehåndteringen under ekstremværet «Hans». Intervjuene som ble gjennomført én til to måneder etter hendelsen med deltakere som var direkte involvert i håndteringen, tilfører studien en umiddelbar og konkret relevans. Jacobsen (2015, s. 99) forklarer at en virkelighetsnær tilnærming innebærer å ta utgangspunkt i de studertes egne perspektiver og de kontekstene de opererer innenfor, noe som gjør studien relevant for informantene og gir en autentisk fremstilling av deres virkelighet. Dermed oppnås et høyt nivå av nøyaktighet som bidrar til intern gyldighet og teoretisk generaliserbarhet.

Selv om studiens hovedfokus var det lokale nivået i totalforsvaret, var det viktig å innhente innsikt fra det regionale nivået, som fungerer som en samordner og katalysator for samarbeidet på lokalt nivå.

De ti informantene som deltok, representerer ansatte i HV, områdesjefer i HV, samt personell fra statsforvalter, politiet, Sivilforsvaret og kommunene. For å respektere behovet for anonymitet, gir jeg ikke detaljerte beskrivelser av hver enkelt informant. Imidlertid er det viktig å formidle tilstrekkelig kontekst i analysen. Informantene omtales derfor i generelle termer som: en områdesjef, en offiser, en informant fra Sivilforsvaret, en informant fra statsforvalteren, en informant fra politiet, en kommunedirektør, en høyere offiser og en militær sjef. For å klargjøre, den «militære sjefen» refererer til en person med lang sjefserfaring i HV, «områdesjefen» betegner en ansvarlig for et lokalt HV-område, og en «høyere offiser» refererer til en person med graden oberst eller høyere. Dette utvalget sikrer en omfattende tilgang på informasjon fra HV og de enhetene HV vanligvis samarbeider med innenfor totalforsvarets rammer, og gir et grunnlag for inngående forståelse av de komplekse dynamikkene som preger disse interaksjonene.

2.3 Sekundærkilder

For å supplere primærdataene og etablere en grundig kontekst, ble sekundærkilder nøye gjennomgått. Eksisterende litteratur om totalforsvaret var særlig verdifull for å gi innsikt og forståelse av emnet som helhet. Disse kildene viste seg å være nyttige for å tolke intervjumaterialet og for å knytte det til relevante faktorer og tidligere forskningsresultater.

Det er imidlertid viktig å anerkjenne at sekundærkildene ikke er direkte rettet mot de spesifikke forskningsspørsmålene som denne studien stiller. Jacobsen (2015, s. 159) påpeker at kilder kan være preget av visse skjevheter, avhengig av skapernes perspektiver eller interesser. Av denne grunn ble sekundærkildene i denne studien brukt for å validere dataene innhentet fra intervjuene.

2.4 Dataanalysen

I arbeidet med å utforske og «avdekke» virkeligheten i denne studien, har jeg lagt vekt på at empirien skal være troverdig (reliabel) og relevant i forhold til problemstillingen (valid) (Nyeng, 2012, s. 105, 109). Selv om empirien bidrar med viktig informasjon, er det min tolkning av denne som svarer på problemstillingen. Det første steget i dataanalysen var å organisere og systematisere både primærdataene og sekundærkildene. Dette ga meg en oversikt over hvilke data som direkte adresserte problemstillingen, og hva som manglet (Furseth & Everett, 2022, s. 156–170; Jacobsen, 2015, s. 157).

2.4.1 Organisering og systematisering av sekundærkilder

For de offentlige dokumentene, som tilfører kontekst til intervjuene, utarbeidet jeg individuelle dokumenter for hvert datasett. I disse dokumentene inkluderte jeg en beskrivelse av dokumentet med særlig vekt på publikasjonens formål og sikkerhetssituasjonen på tidspunktet for utgivelsen. For å strukturere denne informasjonen, benyttet jeg Microsoft Excel til tematisk kategorisering basert på nøkkelord. Dette hjalp meg med å identifisere mønstre og sammenhenger.

2.4.2 Analyseoppsett for primærdata

Før jeg startet intervjuene, utviklet jeg et eget analyseoppsett i Microsoft Excel, designet for en strukturert og systematisk gjennomgang av primærdata. Dette oppsettet ble skreddersydd for å gjenspeile forskningsspørsmålene og de innsamlede dataene. Hver informant ble tildelt eget nummer, og forskningsspørsmålene ble sortert inn i spesifikke kategorier.

2.4.3 Transkribering og manuell analyse

For å sikre nøyaktighet av datamaterialet, ble alle intervjuene tatt opp med en lydopptaker. Etter hvert intervju transkriberte jeg opptaket for å skape en skriftlig fremstilling av de autentiske dataene (Jacobsen, 2015, s. 211). Jeg valgte manuell transkribering fremfor å bruke digitale transkriberingsverktøy, for å oppnå en grundig kjennskap til datamaterialet. Gjennom transkriberingsarbeidet identifiserte og noterte jeg sentrale observasjoner direkte inn i Excel-dokumentet, som la grunnlaget for en metodisk og strukturert analyseprosess. Denne tilnærmingen var drevet av forskningsspørsmålene, og jeg søkte etter data som kunne gi direkte svar på de spørsmålene som er formulert i studien (Johannessen et al., 2018, s. 22).

2.4.4 Systematisering og sammenligning

Etter transkribering og analyse av primærdataene, brukte jeg jeg Microsoft Excel til systematisering av informasjon, noe som muliggjorde en effektiv sammenligning mellom primærdata og sekundærkilder. Denne tilnærmingen integrerte analysen og førte til en dypere forståelse av problemstillingen.

Ved å anvende tematisk analyse, sorterte jeg dataene med særlig fokus på å identifisere gjennomgående temaer i materialet. I denne konteksten refererer et tema til en samling dataelementer som deler sentrale kjennetegn (Johannessen et al., 2018, s. 280). Et spesifikt

eksempel på denne metoden er bruken av «informasjonsdeling» som et hovedtema, hvor «liaisonering» og «IKT-systemer» ble kategorisert som underkategorier. Gjennom arbeidet med tematisk analyse utviklet og justerte jeg forskningsspørsmålene i takt med innsiktene fra dataene, noe Johannessen (2018, s. 296, 309) hevder er en naturlig del av prosessen. Dataene avdekker ofte hvilke spørsmål de er best egnet til å besvare.

Denne metodikken gjorde det mulig for meg å visualisere mønstre og paralleller, samt å identifisere forskjeller mellom de forskjellige datakildene. Sammenligningen av innsikt fra både primærdata og sekundærkilder førte til velbegrunnede konklusjoner og en mer helhetlig forståelse av problemstillingen.

Som et resultat av denne prosessen tilbyr den integrerte analysen et solid fundament for diskusjonen og konklusjon i studien, og ga meg muligheten til å undersøke problemstillingen fra flere perspektiver.

2.5 Etikk

I denne studien har jeg lagt vekt på etisk praksis. Informert samtykke, som er avgjørende i forskning hvor mennesker deltar, har blitt ivaretatt (Furseth & Everett, 2022, s. 144–145). Alle informanter ga skriftlig samtykke før intervjuene, etter å ha mottatt detaljert informasjon om studiens formål og forsikringer om frivillighet i deltakelsen. Informasjonsskrivet som ble gitt til informantene er inkludert som vedlegg i denne oppgaven.

For å beskytte informantenes personvern er sensitiv informasjon lagret på en ekstern harddisk. I henhold til godkjente prosedyrer vil disse dataene anonymiseres, og lydopptakene vil bli slettet etter oppgavens evaluering. Studien fjerner, omformulerer eller generaliserer all identifiserbar informasjon for å forhindre identifikasjon av deltakere.

Denne forskningen, som er forhåndsgodkjent av Forsvaret og Sikt, etterlever etiske retningslinjer og standarder viktige for feltet. Det garanterer at hele forskningsprosessen er i overensstemmelse med etiske prinsipper.

3 Teoretisk rammeverk

Denne undersøkelsen er forankret i et rammeverk av kontekstuelle, teoretiske og begrepsmessige forutsetninger. Innledningsvis vil jeg fokusere på totalforsvaret og totalforsvarsaktørene, inkludert HV, politiet, Sivilforsvaret, statsforvalterne og kommunene. Disse aktørene spiller en viktig rolle i sivilt-militært samarbeid og håndtering av ulike kriser på regionalt og lokalt nivå.

Deretter vil jeg utdype teoretiske perspektiver som er sentrale for analysen. Ifølge Johannessen (2018, s. 29), fungerer teori som et sett med antakelser som hjelper oss med å forstå og forklare fenomener. Operasjonalisering av teori, som betyr å anvende den praktisk, krever at jeg knytter disse antakelsene til de faktiske fenomenene eller observasjonene i min studie (Johannessen et al., 2018, s. 31).

Undersøkelsen anvender Mica R. Endsleys (2000, s. 6) modell for å operasjonalisere begrepet situasjonsforståelse innenfor sivilt-militært samarbeid. Endsleys modell tilbyr et strukturert perspektiv for å undersøke hvordan aktører innen totalforsvaret oppfatter og forstår ulike situasjoner i samarbeidet.

Videre vil jeg analysere sentrale politiske dokumenter for å undersøke deres forhold til studiens problemstilling og det teoretiske rammeverket. Disse dokumentene vil bidra til å belyse de avgjørende områdene som er vesentlige for videreutviklingen av totalforsvaret

Til slutt vil jeg definere og forklare sentrale begreper som er viktige for denne studien. Dette omfatter begreper som samfunnssikkerhet og statssikkerhet, krisehåndtering, lokalt territorielt ansvar, HVs rolle som teigeier, samvirkeprinsipper, sammensatte trusler og tabletop-øvelser. En klar forståelse av disse begrepene er nødvendig for å ramme inn analysen og få en dypere innsikt i problemstillingen.

3.1 Totalforsvaret

Totalforsvaret har historisk sett vært Norges helhetlige respons på trusler, med en intensjon om å avskrekke motstandere ved å øke deres kostnader og redusere sjansen for suksess. Under den kalde krigen kunne store deler av samfunnet bli mobilisert for nasjonal sikkerhet (Norheim-Martinsen, 2019, s. 16; Wither, 2020, s. 62).

Etter oppløsningen av Sovjetunionen kom det endringer i forsvarsstrategien. Truslene ble redusert og forsvarsressursene ble gradvis omfordelt til andre samfunnsformål (Prop. 1 S. (2014-2015), s. 11).

Det moderniserte totalforsvarskonseptet som skulle gjelde for alle typer kriser, ble besluttet av Stortinget i 2004, og vektlegger at de totale ressursene som er tilgjengelig i krig, også kan nyttes i fred. Forsvaret sin støtte til samfunnssikkerheten skulle vektlegges sterkere som en integrert del av dette moderniserte totalforsvarskonseptet (St.prp. nr. 42 (2003-2004), s. 47).

En utfordrende sikkerhetssituasjon, spesielt etter Russlands handlinger i Ukraina, og utfordringene med sammensatte trusler, har økt behovet for et robust totalforsvar (Norheim-Martinsen, 2019, s. 12). Et moderne og forberedt totalforsvar styrker motstandskraften og utholdenheten, og reduserer sårbarheten mot sammensatte trusler (Prop. 62 S (2019-2020), s. 63). Det er avgjørende å reagere raskt på et angrep og deretter foreta en sømløs eskalering av totalforsvaret for å effektivt håndtere oppståtte utfordringer (Forsvarsdepartementet, 2015, s. 78).

I takt med at trussellandskapet har utviklet seg har totalforsvarets rolle også måttet utvikle seg. Med dagens utfordringer, som klimaendringer og teknologiske trusler, har totalforsvaret fått en fornyet rolle. Her ser vi tegn til en reorientering hvor sivilsamfunnet igjen skal støtte Forsvaret (NOU 2023: 14, s. 66). Dette vektlegger totalforsvarets dynamiske natur i møte med skiftende sikkerhetsutfordringer (Prop. 62 S (2019-2020), s. 23; Prop. 151 S (2015-2016), s. 21, 46).

I lys av dette stadig endrende trussellandskapet og utviklingen av totalforsvaret, blir det essensielt for HV å engasjere seg proaktivt innenfor totalforsvarets rammer, og tilpasse seg for å styrke sivil-militært samvirke.

3.1.1 Heimevernet

HV, opprettet etter andre verdenskrig, har alltid hatt en landsdekkende tilstedeværelse med sterk lokal forankring, noe som reflekteres i mottoet «Overalt-Alltid!». Den 26. oktober 2006 markerte et vendepunkt for HV da de offisielt overtok det territorielle ansvaret fra Hæren. Dette skiftet ble symbolisert da HM Kongen tildelte HVs distriktssjefer nye faner med infanteriregimentenes historiske farger fra 1700-tallet. Med denne overgangen fikk HV en forsterket rolle i det nasjonale forsvaret, mens Hæren kunne konsentrere seg mer direkte mot internasjonale oppdrag, som oppdragene i Afghanistan (Bjerga & Gjeseth, 2010, s. 55–56).

Det er Hæren og HV som utgjør landmakten som to separate og komplementære organisasjoner. Kampoperasjoner er kjernevirksomheten i Hæren, mens det er territorielle operasjoner som er kjernevirksomhet i HV (Prop. 2 S (2017-2018), s. 15). Territorielle operasjoner løses gjennom å bygge situasjonsforståelse, sikre kritiske verdier og bekjempe trusler (Prop. 62 S (2019-2020), s. 92).

HV skal være en mobiliseringsbasert styrke med 11 HV-distrikter, en våpenskole, 37 000 personell i områdestrukturen og 3000 personell i innsatsstrukturen (Prop. 62 S (2019-2020), s. 106). I likhet med de andre forsvarsgrenene har HV en taktisk kommando. Militært samvirker HVs taktiske kommando med de andre styrkesjefene og fellesavdelingene i Forsvaret, mens samvirket hovedsakelig er med Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) og Politidirektoratet (POD) på den sivile siden (Forsvarsstaben, 2019, s. 102; Sjef Heimevernet, 2022, s. 22–23).

HV-distriktene, som opererer på regionalt nivå, spiller en viktig rolle i sivil-militært samvirke. Dette gjelder både i samarbeid med norske og allierte styrker i Norge. På sivil side er samvirket formalisert i et trekantsamarbeid mellom statsforvalter, politimesteren og HVs distriktssjef, for kontinuerlig arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap i fylket (NOU 2023: 17, s. 363). Selv om trekantsamarbeidet er kjernen i samvirket for et HV-distrikt, samarbeider distriktet også med andre viktige aktører som Sivilforsvaret, Statens vegvesen, Tolletaten og sivile helseforetak. HV og de viktigste beredskapsaktørene er faste medlemmer av statsforvalterens fylkesberedskapsråd (Meld. St. 5 (2020-2021), s. 104).

Områdestrukturen i HV ivaretar den lokale forankringen og samvirker med militære avdelinger, objekteiere, kommuner, politiet, Sivilforsvaret og andre lokale aktører. Som del av omstillingen av totalforsvaret etter den kalde krigen, ble HV redusert fra 80 000 til dagens 40 000 personell, noe som har økt ansvarsområdet for de gjenværende HV-områdene og påvirket deres kapasitet i sivil-militært samvirke (Kaiser, 2022, s. 41).

I nyere tid har HV demonstrert sin viktige rolle i nasjonal krisehåndtering, ikke bare ved å støtte sivilsamfunnet under hendelser som kvikkleireskredet på Gjerdrum og ekstremværet «Hans», men også i situasjoner som krever forsterket sikkerhet. Dette inkluderer grensekontrollen under koronapandemien, samt vakthold på olje- og gassanlegg etter Nord Stream lekkasjen og droneobservasjoner. Disse hendelsene illustrerer HVs evne til å støtte sivilsamfunnet i en rekke kritiske situasjoner. Videre har HV også vist sin anvendelighet i å drive styrkebeskyttelse ved spesielle anledninger, som da Norge var vertskap for NATO sin årlige konferanse for militærkomiteen og under besøket av det amerikanske hangarskipet USS Ford i Oslo i 2023 (Prop. 1 S (2022-2023), s. 36).

3.1.2 Politiet

Forsvaret og politiet, de eneste aktørene som etter loven kan utøve makt i Norge, utgjør regjeringens maktmonopol og spiller en avgjørende rolle i samfunnssikkerheten (Thomstad, 2019, s. 43). Dette etablerer politiet som en av HVs viktigste samarbeidspartnere, et samarbeid som er ytterligere

forsterket av nærpoltireformen av 2015 (Prop. 61 LS (2014-2015)). Reformen, som restrukturerte politiet for å styrke det lokale nærværet, øker også HVs muligheter til å lykkes i lokale operasjoner og effektivt håndtere situasjoner innenfor totalforsvarets rammer (Meld. St. 5 (2020-2021), s. 39–40, 116).

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) spiller en viktig rolle i å utvikle en dypere situasjonsforståelse regionalt, ved å samarbeide med næringslivet, statsforvaltere, kommuner og HV. PSTs innsikt og vurderinger av sikkerhetstrusler er kritiske for at ansvarlige for kritiske samfunnsfunksjoner kan iverksette riktige tiltak i krisesituasjoner (Kaiser, 2022, s. 37–38).

Forenkling av prosedyrene for anmodning av Forsvarets bistand til politiet, sammen med økt involvering fra både POD og FOH, har styrket samarbeidet mellom Forsvaret og politiet. Dette demonstreres gjennom HVs bistand til politiet med forsterket grensekontroll under koronapandemien, hvor etablering av en liaison fra politiet til HVs taktiske kommando var et effektivt tiltak for forbedret samarbeid. Dette eksempelet illustrerer hvordan politiets rolle og samspill med HV er viktig for å oppnå de overordnede målene i totalforsvaret (Meld. St. 5 (2020-2021), s. 58–59).

3.1.3 Sivilforsvaret

Sivilforsvarets hovedoppgave er å beskytte sivilbefolkningen under krig. I tillegg fungerer Sivilforsvaret som en forsterkningsressurs, og støtter nød- og beredskapssetater i hele krisespekteret (Meld. St. 5 (2020-2021), s. 116). Når man vurderer samarbeidet mellom HV og Sivilforsvaret, er det viktig å forstå hvordan Sivilforsvaret engasjerer seg i situasjoner som store ulykker, flommer og oljeutslipp, som ofte overlapper med støtten HV gir sivilsamfunnet (Forsvarsdepartementet & Justis- og beredskapsdepartementet, 2018, s. 21). Et eksempel er Sivilforsvarets innsats under ekstremværet «Hans». Her arbeidet de sammen med lokale aktører som kommuner, politiet og HV. Oppgavene inkluderte evakuering av befolkningen, vakthold, rekognosering av risikoområder og opprettelsen av flomverk for å beskytte infrastruktur og befolkning (Sivilforsvaret, 2023).

Ved å vurdere HVs territoriale ansvar og støtte til sivilsamfunnet, er det klart at forholdet og samspillet mellom HV og Sivilforsvaret er viktig for å oppnå et helhetlig og effektivt totalforsvar.

3.1.4 Statsforvalter

Statsforvalteren er statens representant i fylket og overvåker at sentrale myndigheters vedtak blir gjennomført gjennom kommunenes og fylkeskommunens virksomhet (Kaiser, 2022, s. 34).

Statsforvalteren har som oppgave, i samarbeid med andre regionale totalforsvarsaktører, å utarbeide en risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS) for fylket. Denne anvendes for å forebygge uønskede hendelser og forsterke det regionale arbeidet med samfunnssikkerhet, beredskap og krisehåndtering.

Gjennom fylkesberedskapsrådet skal statsforvalteren sikre et effektivt samarbeid mellom sentrale regionale aktører, som HV, politiet, og Sivilforsvaret (Fylkesmannens samfunnssikkerhetsinstruks, 2015). Dette rådet fremmer en tett samhandling og felles forståelse av situasjonen, noe som er avgjørende for HVs mulighet til å reagere raskt og effektivt i en krise.

Totalberedskapskommisjonen (2023, s. 29) anbefaler å styrke statsforvalterens veiledningsrolle overfor kommunene, og at statsforvalterens myndighet til å foreta tverrsektorielle prioriteringer ved kriser må tydeliggjøres.

3.1.5 Kommuner

Kommunenes forpliktelser i beredskap og samfunnssikkerhet er forankret i sivilbeskyttelsesloven (2010), den kommunale beredskapsplikten (2011) og helseberedskapsloven (2011). Disse lovene fastsetter kommunenes helhetlige ansvar for sine innbyggere i alle situasjoner og deres rolle i koordineringen av totalforsvarsaktører (Kaiser, 2022, s. 35).

Selv om det ikke er lovpålagt, har de fleste kommuner et kommunalt beredskapsråd. Et slikt råd styrker kommunenes evne til å samordne beredskapsarbeidet (Kaiser, 2022, s. 34).

Totalberedskapskommisjonen (2023, s. 28, 71) understreker at kommunale beredskapsråd bidrar til å bygge en sterkere lokal grunnberedskap. Kommisjonen anbefaler at det forskriftsfestes et krav om at alle kommuner skal være tilknyttet et kommunalt beredskapsråd der lokale totalforsvarsaktører, deltakere fra næringslivet og frivilligheten deltar. Videre påpeker kommisjonen at utvidet samarbeid gjennom interkommunalt samarbeid og nabohjelp er viktige satsningsområder, spesielt for å løse lovpålagte oppgaver i situasjoner der ressursene er begrensede.

For å tydeliggjøre kommunenes rolle i totalforsvarsarbeidet, poengterer

Totalberedskapskommisjonen (2023, s. 162) behovet for at de sikrer tilgang til sikkerhetsklarert

personell og graderte kommunikasjonsløsninger. Dette vitner om viktigheten av kommunenes integrasjon i totalforsvaret, spesielt i deres samspill med HV.

3.2 Situasjonsforståelse og Endsleys modell

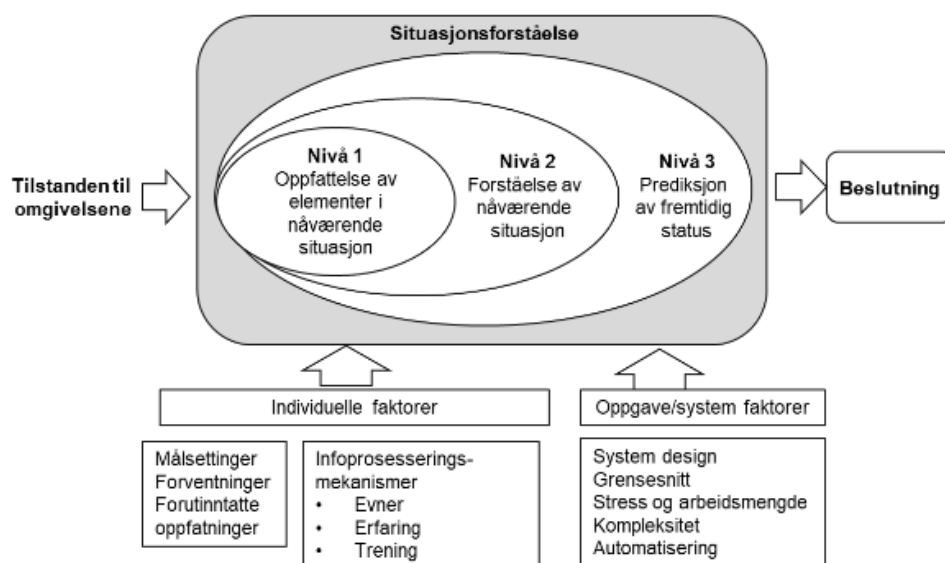
Forsvarets fellesoperative doktrine (FFOD) understreker betydningen av situasjonsforståelse som en avgjørende faktor for effektiviteten til Forsvaret og totalforsvaret. Doktrinen fungerer som retningslinjer for Forsvarets operasjoner og beskriver grunnleggende militære prinsipper og metoder. Den fremhever viktigheten av kontinuerlig arbeid med å utvikle felles situasjonsbevissthet og forståelse mellom aktørene på ulike nivåer i forskjellige operasjonelle kontekster (Forsvarsstaben, 2019, s. 218–219).

Endsley (2000, s. 6–7) definerer situasjonsforståelse som oppfatningen av elementer i miljøet i tid og rom, forståelsen av deres betydning og evnen til å forutse fremtidige utfall. Hennes modell er delt inn i tre nivåer:

Nivå 1 – Oppfatning av nåværende situasjon: Dette nivået fokuserer på å oppfatte omgivelsenes status og dynamikk. For eksempel har et HV-område gode forutsetninger for å avdekke avvik fra normalsituasjonen, gitt kjennskapen til normaltstanden i deres lokalmiljø (Gulichsen et al., 2020, s. 12).

Nivå 2 – Forståelse av den nåværende situasjonen: Dette nivået involverer betydningen av de identifiserte elementene i deres kontekst. Eksempler inkluderer å vurdere trusselnivået i operasjonsområdet, egen kapasitet til å håndtere trusselen, motstanderens sensordekning og potensiell trussel mot sivilbefolkningen (Matthews et al., 2004, s. 156). Situasjonsforståelsen påvirkes av individuelle faktorer som informasjonsprosesseringsevne, trening og erfaring, samt andre variabler som forutinntatthet, stress og måten informasjonen presenteres på. Dette understreker kompleksiteten i situasjonsforståelse, ettersom ingen individer oppfatter situasjoner nøyaktig på samme måte (Boe, 2019, s. 324; Malerud et al., 2021, s. 18).

Nivå 3 – Prediksjon av fremtidig status: Her forutsettes det at man kan forutse fremtidige handlinger basert på kunnskapen fra de to foregående nivåene. Dette innebærer å vurdere mulige handlinger fra motstanderen og justere egen taktikk for å oppnå intensjonen med oppdraget.



Figur 1 Forenklet utgave av Endsleys modell hentet fra FFI (Malerud et al., 2021, s. 18)

Endsleys modell tilbyr en strukturert metode for å forstå hvordan enkeltpersoner oppfatter, forstår og forutser situasjoner rundt seg. Denne tilnærmingen er viktig for gode og effektive beslutninger. Selv om hver enkelt har sin egen forståelse av situasjonen, understreker Endsley (2000, s. 358) viktigheten av å ha en felles forståelse av oppdraget. For å oppnå dette, er det essensielt å dele, analysere og presentere et samlet situasjonsbilde, noe som vil skape en felles situasjonsforståelse (Malerud et al., 2021, s. 21–22).

Evnen til situasjonsforståelse kan trenes på forskjellige nivåer: individuelt, avdelingsvis, og i et samvirke mellom totalforsvarsaktører.

I denne oppgaven vil Endsleys modell nyttes for å analysere og forstå hvordan situasjonsforståelse oppnås og anvendes i praksis av totalforsvarsaktørene. Dette vil gi innsikt i hvordan disse aktørene samhandler, tolker informasjon og tar beslutninger i beredskapssituasjoner.

3.2.1 Situasjonsforståelse og sivilt-militært samarbeid

Situasjonsforståelse er avgjørende for effektivt sivilt-militært samarbeid i totalforsvaret. For å oppnå dette er det nødvendig med en grundig forståelse og kjennskap til de involverte organisasjonenes metoder og roller. Jacobsen og Thorsvik (2013, s. 230) peker på faktorer som fremmer stabilitet og

vektlegger hvordan samarbeid kan fremmes i stedet konflikt. De refererer til en studie av Benson fra 1975, som identifiserte fire kritiske elementer for vellykket samarbeid:

- 1 En felles forståelse av hver organisasjons rolle og foretrukne metoder
- 2 Konsensus om oppgavens natur, deres komponenter og de mest effektive løsningene
- 3 Anerkjennelse fra alle parter om at de andre organisasjonene er verdifulle samarbeidspartnere
- 4 En vektlegging av effektiv koordinering av arbeidsoppgavene.

Bruken av Endsleys modell for situasjonsforståelse gir innsikt i hvordan kriteriene for vellykket samarbeid kan oppnås. Ved å bruke modellen kan organisasjoner og individer identifisere og forstå hvordan nødvendige faktorer som felles forståelse, konsensus om oppgavens natur, anerkjennelse av andre organisasjoner og effektiv koordinering er påvirket av aktørenes evne til å utvikle og anvende situasjonsforståelse. Dette understreker viktigheten av å utvikle situasjonsforståelse som en kjernekomponent i sivilt-militært samarbeid, ettersom den bidrar til å forme en felles forståelse av oppdraget og muliggjøre effektiv koordinering av innsatsen (Malerud et al., 2021, s. 18).

3.2.2 Nasjonale retningslinjer og offentlige utredninger

Situasjonsforståelse har fått økt oppmerksomhet i sentrale offentlige dokumenter. Disse dokumentene peker på flere kritiske områder som er viktige for å utvikle totalforsvaret. Dette kan knyttes til Endsleys modell for situasjonsforståelse, samt prinsippene for et vellykket samarbeid som Benson identifiserte.

I henhold til Endsleys modell for situasjonsforståelse kan man se at de offentlige dokumentene understreker viktigheten av å oppfatte omgivelsens status og dynamikk (Nivå 1). Dette inkluderer å dele situasjonsbildet på militær og sivil side. Dette krever også økt analysekapasiteten på alle forvaltningsnivå (Meld. St. 5 (2020-2021), s. 27, 64, 69). Totalberedskapskommisjonen (2023, s. 31, 86, 97) påpeker også nødvendigheten av å forbedre deling av situasjonsforståelse mellom det sentrale nivået, statsforvalter og kommunene. Denne anbefalingen samsvarer med teoretiske betraktninger rundt informasjonsdeling og samarbeid. Jacobsen og Thorsvik (2013, s. 114) belyser konsekvensene av manglende informasjonsdeling, spesielt risikoen for «silo-mentalitet». Dersom informasjonen er mangelfull på det lokale nivået, kan det føre til friksjon og forringet situasjonsforståelse, på alle nivåer. Både koronapandemien og krigen i Ukraina har avslørt at det er rom for forbedring innen disse områdene (NOU 2023: 17, s. 86). Situasjonsforståelsen skapes ved at situasjonsbildet kommuniseres fra lokale aktører, der hendelsene skjer, opp til strategisk nivå.

Analyse må vise om hendelsene er isolerte eller en del av sammensatt virkemiddelbruk, slik at situasjonen forstås riktig (NOU 2023: 17, s. 85).

Innenfor rapportering argumenterer Totalberedskapskommissjonen (2023, s. 17, 96) for forbedring av den nasjonale situasjonsforståelsen gjennom et enhetlig rapporteringssystem. Dette systemet skal muliggjøre effektiv kommunikasjon opp til sentralt nivå, ut til de ulike sektorene, og nedover til regionale og lokale aktører. Dette initiativet reflekterer prinsippene for effektivt samarbeid som Benson identifiserte. Et enhetlig rapporteringssystem har potensial til å skape en felles forståelse av situasjonen på tvers av ulike nivåer. Dette kan bidra til en mer effektiv koordinering av innsatsen for å håndtere sikkerhetssituasjonen.

HVs evne til lokal tilstedeværelse omtales som en viktig kapasitet for å bygge lokal situasjonsforståelse (Prop. 62 S (2019-2020), s. 92), noe som tilsvarer Nivå 1 i modellen for situasjonsforståelse. Denne lokale tilstedeværelsen er spesielt viktig for å identifisere trusler i sikkerhetspolitiske kriser og ved alliert mottak, da bruken av lokalkunnskap øker muligheten til å oppdage avvik fra normalsituasjonen og bidra til trusselidentifikasjon (Gulichsen et al., 2020, s. 20).

Totalberedskapskommissjonen (2023, s. 117, 123) understreker viktigheten av en informasjonsdelingskultur innen totalforsvaret, et prinsipp som også er i samsvar med Endsleys modell for situasjonsforståelse. Spesielt nivå 3 i denne modellen, som handler om å forutse fremtidige handlinger basert på en forståelse av nåværende situasjon. En kultur for effektiv informasjonsdeling er viktig for å utvikle en detaljert og oppdatert forståelse av trusselbildet, noe som er kritisk for å kunne forutse potensielle handlinger og tilpasse responsen proaktivt.

Denne tilnærmingen reflekterer også Bensons teori om vellykket samarbeid, der en felles forståelse av hver organisasjons rolle og foretrukne metoder er grunnleggende. Det er viktig at alle i totalforsvaret erkjenner verdien av å dele informasjon for å etablere og vedlikeholde en felles situasjonsforståelse.

3.3 Sentrale begreper

Etter å ha utforsket totalforsvaret og de sentrale aktørene, samt teori om situasjonsforståelse og sivil-militært samarbeid, rettes nå oppmerksomheten mot de sentrale begrepene som er viktige for denne studien. Disse begrepene er viktige ikke bare for å forstå teorien og praksisen som ligger til grunn for totalforsvaret, men også for å gi et solid fundament for analysen.

Gjennom å utforske begrepene etableres en bro mellom teoretiske konsepter og de praktiske utfordringene som totalforsvaret står overfor. En grundig forståelse av disse begrepene er kritisk for å kunne analysere og vurdere samspillet og samarbeidsmekanismene innenfor totalforsvaret.

3.3.1 Samfunnssikkerhet og statssikkerhet

I løpet av tidlig 2000-tallet endret begrepet sivil beredskap seg til å bli kjent som «samfunnssikkerhet». Denne endringen førte til en distinksjon mellom to hovedområder: samfunnssikkerhet og statssikkerhet. Mens forsvarssektoren tok hånd om saker tilknyttet statssikkerhet, falt ansvaret for samfunnssikkerhet primært på justissektoren. Sårbarhetsutvalgets rapport (NOU 2000: 24) påpekte den økende sårbarheten i samfunnet og identifiserte nye og større utfordringer som krevde proaktiv respons. Utvalget vurderte det sentrale krisehåndteringsapparatet som utilstrekkelig. De anbefalte derfor en konsolidering av ansvar for beredskap og krisehåndtering i særskilte departement. Som del av oppfølgingen av Sårbarhetsutvalgets (2000) anbefalinger ble DSB etablert (NOU 2023: 17, s. 52).

Ifølge Justis- og beredskapsdepartementet omhandler samfunnssikkerhet samfunnets kapasitet til å beskytte seg mot og adressere hendelser som truer dets verdier og funksjoner, og som kan sette liv og helse i fare. Hendelser kan være utløst av naturen, være resultat av tekniske feil, menneskelig svikt, eller bevisste handlinger (Meld. St. 5 (2020-2021), s. 11).

Statssikkerhet skal beskytte statens grunnleggende verdier, inkludert dens eksistens, suverenitet og territorielle integritet. Dersom statssikkerheten står på spill, kan det legitimere innsats av alle statens tilgjengelige ressurser. Denne formen for sikkerhet omhandler forsvaret av nasjonalt territorium og ivaretagelse av norske sikkerhetsinteresser, både internt og mot internasjonale forpliktelser, som Norges bidrag til NATO-lands sikkerhet gjennom alliansens kollektive forsvar (Prop. 62 S (2019-2020), s. 22).

Totalforsvaret spiller en essensiell rolle i å ivareta begge disse aspektene ved å opprettholde kritiske samfunnsfunksjoner gjennom hele spekteret av kriser.

Grunnleggende nasjonale funksjoner (GNF) ble introdusert i 2018 med den nye sikkerhetsloven. Formålet med GNF er å beskytte nasjonale sikkerhetsinteresser, forebygge potensielle trusler, og avdekke og håndtere disse truslene (Sikkerhetsloven 2018, paragr. 1–5). Når det kommer til situasjonsforståelse, i denne sammenhengen evnen til etterretning, situasjonsforståelsesbygging og

rettidig varsling, er FD det eneste departementet som har definert disse som en GNF (Prop. 62 S (2019-2020), s. 64).

Under utarbeidelsen av den nye sikkerhetsloven ble det fremhevet at en distinkt separasjon mellom samfunnssikkerhet og statssikkerhet ikke lenger er relevant. Dette antyder at en helhetlig tilnærming til totalforsvar, som beskytter både statens og samfunnets interesser, er den veien man bør følge i fremtiden (Prop. 62 S (2019-2020), s. 133; Thomstad, 2019, s. 171–172).

3.3.2 Samvirkeprinsipper

Norges beredskapsarbeid er forankret i fire prinsipper, som gir en felles retning for hvordan ulike aktører samhandler i forebyggende arbeid og under akutte kriser. Disse prinsippene er: ansvar, nærhet, likhet og samvirke. De legger grunnlaget for myndigheter, virksomheter, og etaters ansvar for samhandling under forebygging, beredskap, og krisehåndtering.

Prinsippene ansvar, nærhet og likhet ble introdusert som kjernepillarer i samfunnssikkerhetsmeldingen i 2002 (St.meld. nr. 17 (2001-2002), s. 3–4).

For å belyse:

- Ansvarsprinsippet: Den instansen som vanligvis har et ansvar, beholder dette også under ekstraordinære hendelser
- Likhetsprinsippet: Organisasjonens struktur og funksjon i daglig drift skal opprettholdes mest mulig lik under ekstraordinære hendelser
- Nærhetsprinsippet: Kriser bør håndteres på lavest mulige nivå, helst der de oppstår (Meld. St. 5 (2020-2021), s. 166).

Ti år etter at de tre prinsippene ble introdusert, som en respons på samfunnets økende kompleksitet og tverrsektorielle avhengigheter, kom det en viktig erkjennelse. Norge så, spesielt etter terrorangrepet på regjeringskvartalet og Utøya 22. juli 2011, behovet for en ny tilnærming. Det ble klart at de tre eksisterende prinsippene ikke fullt ut understreket behovet for et tett samvirke mellom totalforsvarsaktørene (Meld.St.29 (2011-2012), s. 29). Samvirkeprinsippet innebærer at alle aktører har et selvstendig ansvar for å optimalisere samarbeidet i forebygging, beredskap, og krisehåndtering (Meld. St. 5 (2020-2021), s. 166). En hovedutfordring med samvirke er at beredskapsaktørene er organisert etter sitt eget formål, og ofte er mindre involvert med hverandre i det daglige (Hammervoll, 2014, s. 96–97).

3.3.3 Kriser og krisehåndtering

Det er ingen allmenn definisjon av krise, men ordet stammer fra gresk og betyr «et skille». Innenfor medisin blir dette begrepet brukt til å beskrive en alvorlig tilstand hos en pasient der det er usikkerhet om tilstanden forverres eller forbedres. I denne konteksten beskriver en krise en hendelse som truer stabilitet, enten mellom nasjoner eller innad i et samfunn. Kriser kan plutselig skje, som terrorangrepene i Oslo i 2011, eller utvikle seg over tid, som Russlands styrkeoppbygging langs grensen til Ukraina før angrepet (Heier & Kjølberg, 2013, s. 11–13).

Ifølge Skogan (2009, s. 7), har krisehåndtering i økende grad blitt en kritisk komponent av nasjonal beredskap, både globalt og i Norge. Opprinnelig introdusert tidlig på 1960-tallet som et svar på øst-vest-konflikten og den truende skrekken for en kjernefysisk krig, betegnet «Crisis Management», en spesifikk strategi for å navigere internasjonale kriser med hensikt å unngå krig. Selv om begrepet krisehåndtering opprinnelig hadde en mer presis og begrenset bruk innenfor rammen av sikkerhetspolitikk, har dets betydning siden utvidet seg. I dag refererer det til håndteringen av et bredt spekter av uventede utfordringer på tvers av alle områder av menneskelig virke.

For mitt arbeid er jeg særlig opptatt av kriser der HV støtter sivil krisehåndtering (Prop. 2 S (2017-2018), s. 7). Dette inkluderer støtte i forbindelse med naturkatastrofer, hvor krisehåndteringen under ekstremværet «Hans» er et godt eksempel, eller i forbindelse med sikkerhetstruende hendelser.

3.3.4 Sammensatte trusler

Sammensatte trusler, hybride trusler, og hybrid krigføring er begreper som nyttes om hverandre, jeg forholder meg til begrepet sammensatte trusler i denne oppgaven.

Sammensatte trusler bruker flere maktinstrumenter langs en horisontal og en vertikal akse, de er asymmetriske og vektlegger kreativitet og tvetydighet. Dette skiller bruk av sammensatte trusler fra en slitasjebasert tilnærming til krigføring hvor man matcher styrken til den andre, enten kvalitativt eller kvantitativt, for å redusere motstanderens kapabiliteter (Cullen & Reichborn-Kjennerud, 2017, s. 8).

Ved å benytte en kombinasjon av synkronisering, horisontal eskalering og bruk av flere midler, kan en hybrid aktør operere under tradisjonelle deteksjons- og responsgrenser. Dette skaper en subtil og kompleks trussel som kan være vanskelig å identifisere og håndtere (Cullen & Reichborn-Kjennerud,

2017, s. 12). Sammensatte trusler kan være fordekt eller åpne, lovlige eller ulovlige, og utfordre på tvers av samfunnssektorene.

I en slik kontekst blir evnen til å oppdage avvik fra normalsituasjonen viktig. Lokale enheter, som HV-områder, har en unik fordel når det gjelder å oppfatte omgivelsenes status og dynamikk, noe som tilsvarer nivå 1 i Endsleys modell for situasjonsforståelse. Dette skyldes deres grundige kjennskap til hva som er normalsituasjonen i lokalmiljøet (Gulichsen et al., 2020, s. 20).

Videre er evnen til å rapportere avvik oppover i systemet viktig for å sette sammensatte trusler i sammenheng og sikre en koordinert og effektiv respons. Dette samsvarer med nivå 3 i Endsleys modell, der man forutsetter at man kan forutse fremtidige handlinger basert på kunnskapen fra de to foregående nivåene. Rapportering av avvik og effektiv informasjonsdeling for å koordinere responsen muliggjør en form for prediksjon av fremtidig status i situasjonen.

Dersom det ikke er tilstrekkelig informasjonsdeling mellom nivåene i totalforsvaret, kan dette føre til at man overser eller undervurderer omfanget av trusselen, noe som potensielt kan få alvorlige konsekvenser for nasjonal sikkerhet (NOU 2023: 17, s. 115–116). Dette understreker betydningen av å forstå den nåværende situasjonen, som er representert av Nivå 2 i modellen. På dette nivået vurderer man betydningen av de identifiserte elementene sett opp mot deres kontekst og forståelse av trusselnivået i operasjonsområdet, egen evne til å håndtere trusselen og andre faktorer som påvirker situasjonsforståelsen.

Samlet gir Endsleys modell en strukturert tilnærming til situasjonsforståelse og beslutningstaking på ulike nivåer. Nivå 3, som fokuserer på å forutse fremtidige handlinger basert på situasjonsforståelse, er sentralt for å håndtere utfordringen med sammensatte trusler.

3.3.5 Tabletop-øvelse

Tabletop-øvelser, kjent internasjonalt som «tabletop exercises», er en effektiv metode for aktører innenfor totalforsvaret å samles og engasjere seg i diskusjoner og analyser av tilpassede scenarier. Gjennom dette vil aktørene få økt kunnskap om hverandres organisasjoner, bli i stand til å se og forstå hverandres utfordringer, og gjennom dette finne gode felles løsninger på organisatoriske og praktiske problemstillinger (Kristiansen et al., 2017, s. 28). Ifølge Totalberedskapskommisjonen (2023, s. 412–417), bør sivile myndigheter prioritere deltakelse i sivil-militære øvelser. For å opprettholde evnen til å håndtere hendelser, er regelmessige øvelser avgjørende.

På lokalt nivå kan tabletop-øvelser gjennomføres i et møterom på kommunehuset, der lokale ledere samles rundt et kart for å utforske ulike situasjoner og løsningsstrategier. Selv om gjennomføringen er administrativ enkel, krever effektive tabletop-øvelser nøye forberedelser, inkludert en klar struktur og definerte mål (Kristiansen et al., 2017, s. 28).

Dette øvingsformatet styrker samarbeidet og forståelsen mellom aktører, i samsvar med Bensons teorier om felles forståelse og effektiv koordinering. Videre gir øvelsene en arena for å utvikle situasjonsforståelse. Her kan deltakerne, basert på Nivå 3 i Endsleys modell, forutse mulige handlinger og justere taktikk for å nå målene med øvelsen.

Ved slike øvelser kan ulike aspekter av aktørenes beredskapsplaner og responsprosedyrer diskuteres. Øvelsene kan tilpasses ulike øvingsmål og utforske scenarioer som spenner fra lokale hendelser til hendelser som påvirker større geografiske områder. Diskusjoner kan eksempelvis fokusere på å oppdage, rapportere og håndtere sammensatte trusler, vurdere bistandsanmodninger, eller diskutere samvirke- og ledelsesutfordringer i krisesituasjoner.

3.4 Oppsummering

Dette kapitlet har belyst hvordan teori og praksis i totalforsvaret er nært sammenkoblet gjennom sentrale begreper som samfunnssikkerhet og statssikkerhet, samvirkeprinsipper, sammensatte trusler og kriser og krisehåndtering. Det har også blitt demonstrert hvordan tabletop-øvelser kan tjene som et effektivt verktøy for å bygge broer mellom teoretiske konsepter og praktiske realiteter.

Ved å utforske situasjonsforståelse og sivilt-militært samarbeid, har det blitt lagt grunnlag for en grundig undersøkelse av hvordan disse elementene implementeres i praksis.

I den kommende analysen og diskusjonen vil teoretiske perspektiver bli integrert med praktiske utfordringer, noe som gir verdifulle innsikter. Disse innsiktene vil belyse mulige veier for fremtidig utvikling og forbedring av totalforsvaret på lokalt nivå.

4 Resultater

I dette kapitlet vil jeg analysere og diskutere både muligheter og utfordringer knyttet til å styrke sivilt-militært samarbeid og dets rolle i å fremme felles situasjonsforståelse. Kapitlet er delt i tre

underkapitler, hver dedikert til et spesifikt forskningsspørsmål. Hvert av disse underkapitlene omfatter en analyse, diskusjon og delkonklusjon.

- Forskningsspørsmål en undersøker aktørenes forståelse av den militære teigeierrollen
- Forskningsspørsmål to analyserer og diskuterer ulike forhold som påvirket situasjonsforståelsen under ekstremværet «Hans»
- Forskningsspørsmål tre vurderer hvilke aspekter HV bør prioritere for å styrke sivilt-militært samvirke på lokalt nivå.

Det er viktig å merke seg at i strukturen på forskningsspørsmål to og tre, er overskriftene for analysedelen og diskusjonsdelen identiske. Dette gjenspeiler de tematiske sammenhengene og den integrerte tilnærmingen til disse spørsmålene.

4.1 Hvordan forstår aktørene den militære teigeierrollen?

Forsvarssjefen har uttalt at HVs rolle i det lokale og regionale beredskapsarbeidet er limet i totalforsvaret (Kommunikasjonsseksjonen i Heimevernet, 2020, s. 46). Denne rollen utspilles ved å være teigeier. En områdesjef beskriver denne teigeierrollen som et rutenett der Norge er delt inn i kartblad, hvor han sier, «der har jeg fått mitt kartblad. Der har jeg min kontroll».

Kartbladet, eller operasjonsområdet, som områdesjefen refererer til, representerer det geografiske området der en territoriell sjef har ansvar (NATO, 2022, s. 27).³

HVs rolle som teigeier innebærer spesifikke ansvarsområder både i militære og sivile sammenhenger. Dette reiser spørsmålet: Hvordan tolkes og forstås teigeierrollen av HV selv, og av andre aktører i totalforsvaret?

4.1.1 HVs egenforståelse av teigeierrollen

I denne delen av analysen blir HVs egenforståelse av teigeierrollen utforsket gjennom informantenes perspektiver. En offiser beskriver rollen som omfattende, og at den inkluderer utarbeidelse av operasjonsplaner for egne styrker, overvåking av aktiviteter innenfor sitt område, kontroll over bruken av teigen og i ytterste konsekvens evnen til å koordinere bruken av kinetiske virkemidler. Dette perspektivet på det omfattende og varierte ansvaret rollen innebærer, deles av en områdesjef,

³ Operasjonsområdet er det samme som den engelske betegnelsen «Area of Operation» (AOO)

som reflekterer over sin egen rolle ved å si: «Det har gått opp for meg hvor bred denne rollen egentlig er».

For å belyse kompleksiteten, trekker en militær sjef frem to primære aspekter av teigeierrollen: det militær-militære og det sivil-militære ansvaret. Selv om begge deler krever betydelig koordinering, understreker sjefen at hovedfokus alltid vil ligge på utførelsen av militære operasjoner. Når andre militære avdelinger skal gjennomføre operasjoner i teigeierens ansvarsområde krever dette en nøye koordinering. I slike tilfeller må teigeier opprette «operasjonsbokser» som de andre avdelingene kan manøvrere innenfor.

Dette omfattende ansvarsområdet fører til visse utfordringer. Informantene påpeker at koordineringen og samspillet mellom sivil og militær innsats er områder som krever forbedring.

Den militære sjefen påpeker at det er utfordrende å dekke alle aspekter av teigeierrollen, spesielt når det gjelder koordinering av ild og forflytning innen teigen. Disse utfordringene er knyttet til kompetanse og tekniske systemer. Når det gjelder sivilt-militært samarbeid, er evnen til informasjonsdeling hovedutfordringen, og det kreves utvikling for å forbedre sivilt-militært samvirke. Han legger vekt på at «alle aktørene [...] er ikke på de samme systemene som vi [Forsvaret] er».

Gjennomføringen av de mange oppgavene knyttet til teigeierrollen blir ofte overlatt til HV-distriktet. Undersøkelsen viser at selv om det teoretisk sett foreligger en delegering av ansvar fra HV-distriktet til de enkelte HV-områdene, havner det praktiske arbeidet ofte tilbake på distriktsnivå. En områdesjef utdyper dette ved å påpeke at HV-områdene har begrensede ressurser og begrenset kompetanse til å håndtere alle aspekter av teigeierrollen.

Ifølge informantene, ser HV på teigeierrollen som et bredt ansvar som strekker seg lenger enn å utarbeide planverk og gjennomføre operasjoner med egne HV-styrker. Den handler også om å samarbeide tett med andre militære og sivile aktører. Selv om bredde og kompleksitet er kjennetegn ved rollen, fremhever informantene også betydelige utfordringer, spesielt knyttet til kompetanse og tekniske systemer. De identifiserer også at HV-distriktet, som er på regionalt nivå, ivaretar hoveddelen av ansvaret ved utøvelsen av teigeierrollen.

4.1.2 Hvordan HV tror andre ser dem

Ved å utforske hvordan HV mener at de blir oppfattet av andre, enten det er fra militære eller sivile aktører, tegner det seg et komplekst bilde. Det kommer frem at det eksisterer et gap i kunnskap og

respekt for HVs unike posisjon og ansvar innad i Forsvaret. En offiser kommenterer at «det blir stadig bedre, men det er fortsatt en veg og gå».

Mangelen på kunnskap om teigeieransvaret kan skape utfordringer, spesielt når uanmeldte militære aktiviteter innenfor ansvarsområdet rapporteres av sivile. En offiser belyser dette med et eksempel der henvendelser om «at det plutselig skjer noe med grønne menn som ikke har HV-merke», utløser et akutt behov for koordinering mellom politiet og HV-distriktet. Dette avdekker et gap i kommunikasjon og forståelse innad i Forsvaret. I denne konteksten gir en militær sjef innsikt i utfordringene ved å trekke på erfaringer fra krisehåndteringen under «Hans». Han uttrykker bekymring og understreker alvoret med ordene: «det skremmer meg [...], men det viser at vi må ta enda mer plass i møte med andre aktører». Denne lederen identifiserer problemet som del av utdanningen i Forsvaret, og reflekterer videre ved å si: «Du kan kalle det kultur, eller du kan kalle det manglende opplæring». I kjølvannet av denne refleksjonen kommer det frem ytterligere perspektiver på de interne samarbeidsutfordringene. En områdesjef, som er ansvarlig for å sikre en av Hærens militærleirer, uttrykker overraskelse og frustrasjon over Forsvarets tilsynelatende manglende evne til å tilrettelegge for oppdragsløsningen til HV-området. «Det har vært direkte demotiverende [...], og fryktelig vanskelig å forholde seg til når man krangler internt», sier han. «Enkelte har sagt at de vil gjøre alt de kan for å få HV ut herfra», noe som avslører et lag av interne konflikter som forsterker behovet for bedre intern forståelse og koordinering. Disse utsagnene belyser et påtrengende behov for sterkere samarbeid og tydeligere dialog innad i Forsvaret. Samtidig peker de på viktigheten av å bygge en kultur som fremmer læring og forståelse, noe som er essensielt for å forbedre den interne samordningen og den operative effektiviteten.

På sivil side ser situasjonen noe annerledes ut. Flere informanter mener HVs oppdragsløsning i forbindelse med koronapandemien, kvikkleireskredet på Gjerdrum og «Hans», har bidratt til å danne et positivt bilde av HV. En områdesjef fremhever betydningen av HV i slike hendelser ved å peke på evnen til å reagere raskt og være profesjonell. «Du får noen som er i stand til å ta imot et oppdrag, [...] og utføre det. Det var noen som fikk en øyeåpner for det». Til tross for denne generelle anerkjennelsen, er det en oppfatning av at teigeierrollen kanskje ikke er så kjent eller forstått blant sivile på et kommunalt nivå. Likevel mener områdesjefen at HVs sterke lokalforankring gir dem en fordel og bidrar til dypere forståelse og tillit på et mellommenneskelig nivå.

Analysen av HVs oppfatning av hvordan de blir sett av andre, enten det er militære eller sivile aktører, gir et sammensatt bilde av både respekt og misforståelser. For HV er det en klar erkjennelse av at det fortsatt eksisterer et gap i kunnskap, men også en anerkjennelse for deres utførelse av

teigeierrollen. Det er tydelig at bedre kommunikasjon, forståelse og respekt kan spille en rolle i å viske ut disse gapene, både internt i Forsvaret og i samarbeidet med sivile aktører. Disse funnene gir viktige innsikter som kan hjelpe med å forbedre HVs samarbeid og integrasjon i totalforsvaret, og understreker betydningen av å styrke den gjensidige forståelsen mellom ulike aktører i krisehåndteringssituasjoner.

Neste del vil utforske hvordan de sivile aktørene vurderer teigeierrollen. Deres perspektiver og oppfatninger kan gi et mer komplett bilde av hvordan teigeierrollen blir mottatt og tolket i bredere samfunnssammenhenger.

4.1.3 Sivile aktørers perspektiver på HVs teigeierrolle

Gjennom perspektivene til de sivile informantene kan man identifisere et mønster med både mangel på forståelse, men også anerkjennelse av HVs betydning i beredskapssituasjoner.

En representant fra statsforvalteren fremhever HVs koordinerende rolle, spesielt opp mot andre militære enheter. Han mener HVs rolle er viktig når det gjelder bruk av lendet og andre ressurser, og ser verdien av å inkludere HV i sine planleggings- og koordineringsaktiviteter. Samme informant påpeker samtidig et kunnskapsgap blant kommunene. Han uttrykker det slik: «Jeg tror ikke kommunene aner hva en teig er, i hvert fall ikke en eier». Han bemerker også at det er vanskelig for mange å skille mellom ulike roller som områdesjef og liaison, noe som kan indikere en manglende forståelse for HVs organisatoriske struktur og funksjon. Dette antyder at flere sivile aktører mangler en tydelig forståelse av HVs organisasjonsstruktur og de ulike oppgavene som de forskjellige delene av HV utfører.

Dette støttes av en kommunedirektør, som sier at han har hatt fordommer mot HV, men at disse er borte etter HVs innsats under «Hans». «Hva HV kan bidra med var virkelig en øyeåpner for meg. HV har blitt noe helt annet i dag», innrømmer han. Slike endringer i oppfatning, spesielt etter direkte samhandling med HV, tyder på at HV har evnet å bevise sin relevans og verdi i praksis.

En informant fra Sivilforsvaret gir inntrykk av et voksende, positivt syn på HV, men også et ønske om et tettere samarbeid. Hun observerer en endring i bruken av HV og at det er vilje fra HV sin side til å være en aktiv aktør i det sivil-militære samvirket. «Etter hvert skjønnte jeg at HV hadde et ønske om å være til stede, men hadde ikke blitt spurt. Jeg opplever at vi møter HV oftere nå».

Fra politiets side gir en informant en dypere innsikt i deres oppfattelse av HV. Han gir en balansert tilbakemelding, hvor han anerkjenner HVs styrker, spesielt deres lokalkunnskap og evne til rask respons, og beskriver dem som en viktig del av samfunnets beredskap. Samtidig påpeker han en generell mangel på forståelse av HVs rolle og funksjon, ikke bare blant allmennheten, men også innen sin egen etat. Han oppfordrer HV til å være mer proaktive i sin kommunikasjon for å fylle dette kunnskapsgapet. Informanten fra statsforvalteren mener også at HV bør være proaktive i sitt sivil-militære samarbeid. Han sier: «Man kan ikke sitte å vente på en møteinnkalling eller en telefon. Da må man ringe kommunen [...], forklare hva du driver med, og utvikle et samarbeid».

Samlet sett reflekterer disse perspektivene en kombinert følelse blant sivile aktører; en anerkjennelse av HVs verdi, men også et ønske om en dypere forståelse av teigeierrollen. Ut fra informantenes forståelse ser det ut til at en kontinuerlig innsats fra HV for å forbedre sin tilstedeværelse, koordinering, og kommunikasjon kan ha en direkte innvirkning på hvordan de blir oppfattet i fremtiden.

4.2 Diskusjon

Analysen indikerer at teigeierrollen er solid forankret i HVs organisasjonskultur. Røislien (2021, s. 272–273) påpeker at organisasjonskulturen påvirkes av gruppens lojalitet, sosiale integrasjon, og mot at gruppen deler et felles mål de jobber sammen for å nå. Gjennom perspektivene fra informantene tyder det på at HV har en klar selvforståelse av teigeierrollen og at organisasjonen strekker seg etter å fylle det omfattende og varierte ansvaret rollen innebærer. Dette antyder en betydelig intern enighet om HVs ansvarsområde og funksjon i beredskapsarbeidet.

Ulike oppfatninger av HVs rolle kan forstås gjennom Røisliens (2021, s. 274–276) perspektiv på organisasjonskultur og subkulturer innen Forsvaret. Hver forsvarsgren har sin egen subkultur, som både utfyller og til tider er i konflikt med hverandre. Dette fenomenet av «gnisning» mellom majoritetskultur og subkulturer i Forsvaret er relevant for å forstå HVs interaksjon med andre militære enheter. HV har utviklet en distinkt kultur som reflekterer operasjonelle krav og ansvar som teigeierrollen innebærer. Denne subkulturen kan være stolt og selvbevisst om sine metoder og praksiser, noe som er typisk for subkulturer innen Forsvaret. Samtidig kan denne stoltheten og selvbevisstheten føre til utfordringer i samarbeid med andre enheter som opererer under en annen subkultur. Dette belyser viktigheten av å reflektere over og forstå både egne og andres subkulturer for å styrke samarbeidet og kommunikasjonen.

Situasjonen hvor en områdesjef i HV føler seg demotivert på grunn av manglende tilrettelegging fra andre deler av Forsvaret, kan sees som et eksempel på konflikten mellom subkulturer. Denne konflikten kan skape barrierer for effektivt samarbeid og oppnåelse av felles mål, noe som Benson påpeker i sin teori om vellykket samarbeid. For å overkomme disse barrierene er det viktig at Forsvaret som helhet arbeider for å forstå og respektere de unike subkulturene som eksisterer internt. Dette vil ikke bare forbedre intern samordning og operativ effektivitet, men også styrke forholdet til eksterne aktører ved å presentere en mer koordinert og forståelsesfull tilnærming.

HVs har en unik evne til å bygge tillit, som kan utnyttes for å fremme en dypere forståelsen av teigeierrollen på det lokale nivået. HVs unike egenskaper med lokal forankring som påpekt av FFI (2021, s. 165), kan gi en dyp følelse av fellesskap og tillit. Denne tilliten er, ifølge Totalberedskapskommissjonen (2023, s. 55), en kritisk komponent i sivil-militært samvirke. Men for å oppnå full integrasjon og felles situasjonsforståelse, kreves det en bevisst innsats fra både HV og eksterne aktører for å fremme en dypere, felles forståelse av teigeierrollen.

Den militære sjefen fortalte at HV ikke klarte å fylle bredden i teigeierrollen, og mente informasjonsdeling var vanskelig fordi alle aktørene ikke opererer på samme systemer. Manglende informasjonsdeling kan bidra til misforståelser rundt teigeierrollen. Denne bekymringen deles av Totalberedskapskommissjonen (2023, s. 123), som mener at det å håndtere kompliserte problemer handler om å forstå det lille i det store, og at utfordringen med manglende informasjonsdeling må tas tak i for en omforent situasjonsforståelse. Dette underbygges også av Hammervoll (2014, s. 21–22), som påpeker at effektivt samvirke krever en plattform for deling av informasjon. Dette fremhever viktigheten av å etablere tydelige kommunikasjonskanaler og forbedre informasjonsutvekslingen mellom aktørene i totalforsvaret.

For å fremme en felles forståelse av teigeierrollen, er det avgjørende at totalforsvarsaktørene engasjerer seg i dialog, utdanning, deler informasjon og har felles øvelser. Dette vil øke andre aktørers forståelse for HVs oppgaver, kompetanse og kapabiliteter, samt bygge kunnskap om teigeierrollen i totalforsvaret. En slik gjensidig forståelse av teigeierrollen vil spille en sentral rolle i å takle utfordringer og utnytte muligheter for å styrke det sivil-militære samarbeidet.

4.3 Delkonklusjon

Dette forskningsspørsmålet har, basert på informantenes perspektiver, belyst vesentlige aspekter av HVs egenforståelse og oppfatning av teigeierrollen, samt hvordan denne rollen blir tolket og verdsatt

av andre aktører i totalforsvaret. Informantene indikerer at HV har en tydelig intern enighet om omfanget og kompleksiteten i rollen. Imidlertid påpeker de også signifikante utfordringer, som manglende forståelse og anerkjennelse av HVs rolle, både internt i Forsvaret og blant sivile aktører. Forskjeller i subkulturer innen Forsvaret utgjør hindringer for effektivt samarbeid, og på sivil side påpeker informantene viktigheten av økt informasjonsarbeid og proaktiv kommunikasjon fra HVs side for å forbedre forståelsen og integrasjonen av teigeierrollen på lokalt nivå.

For å styrke sivilt-militært samvirke og oppnå felles situasjonsforståelse, kreves det en koordinert innsats fra både HV og totalforsvarsaktørene. Dette innebærer å implementere en helhetlig tilnærming som inkluderer dialog, utdanning, felles øvelser og forbedret informasjonsdeling. Slike tiltak er avgjørende for å fremme en mer omfattende og felles forståelse av teigeierrollen, og de vil bidra til å minske misforståelser, styrke samarbeidet og forbedre beredskapen og den operative effektiviteten i totalforsvaret. En slik forståelse er essensiell for å realisere HVs potensial som en integrert og respektert aktør i sivilt-militært samvirke på lokalt nivå.

4.4 Situasjonsforståelse og ekstremværet «Hans»

Dette forskningsspørsmålet vil undersøke HVs rolle i sivilt-militært samvirke under håndteringen av ekstremværet «Hans», med spesiell vekt på påvirkningen av situasjonsforståelsen. Gjennom å utforske denne hendelsen, fremkommer det sentrale funn som belyser betydningen av tidlig situasjonsforståelse, teknologiens rolle i å formidle situasjonsforståelse mellom nivåene, aspekter ved ledelse og lokal forankring, utfordringer knyttet til bistandsanmodninger og behovet for en sterkere integrering av Sivilforsvaret i krisehåndteringen. Disse funnene gir innsikt i HVs potensial og utfordringer for å bidra til felles situasjonsforståelse gjennom sivilt-militært samvirke.

4.4.1 Tidlig situasjonsforståelse og dens betydning

Det ble klart under ekstremværet «Hans» at etablering av tidlig situasjonsforståelse var avgjørende. En militær sjef fremhever betydningen av at områdesjefene fikk tidlig varsel om å ta kontakt med kommunene. «For å høre om det var noen som så at det kunne bli ett eller annet». En områdesjef mener denne tidlige kommunikasjonen var viktig. «Etter hvert fikk jeg melding om å starte liaisonering med kommunene, dette var svært nyttig der vi fikk større forståelse for situasjonen». Områdesjefen forteller at dette ga han tilgang på kommunens rapporter om hva som hadde skjedd, og hva de trodde ville skje det neste døgnet. Situasjonsforståelsen førte til at områdesjefen klarte å

agere innenfor sjefens intensjon, og sette i gang tiltak i egen avdeling for å sikre en rask respons i krisehåndteringen.

Dette belyser viktigheten av tidlig situasjonsforståelse for effektiv krisehåndtering. Gjennom proaktiv kommunikasjon med lokale enheter kan beslutningstakere raskt forberede og reagere på hendelser.

4.4.2 Teknologi for formidling av situasjonsforståelse mellom nivåene

Daglige videokonferanser (VTC) har hatt en betydelig innvirkning på samarbeidet mellom sivile og militære aktører. Denne analysen undersøker spesifikt hvordan teknologi, gjennom Teams-møter, har påvirket samarbeidet og situasjonsforståelsen på lokalt nivå under «Hans».⁴

Statsforvalteren tok en tidlig samordningsrolle og gjennomførte daglige Teams-møter med totalforsvarsaktørene. Informanten fra statsforvalteren forklarer at det ble eksperimentert med denne formen for sivil-militære møter under koronapandemien. Han understreker at uten disse møtene, ville det ikke vært mulig å formidle denne situasjonsforståelsen til så mange aktører, og at dette var den arenaen som bidro aller mest til felles situasjonsforståelse under «Hans». Videre forteller han at møtet var åpent for alle, og at det var et «fellesmøte mellom alle nivåer i fylket».

En militær sjef påpeker at statsforvalteren begynte å kjøre disse møtene tidlig, og før noen hadde situasjonsbevissthet på hvor alvorlig ekstremværet kunne bli. Informanten er enig i statsforvalterens vurderingen om å starte slike møter tidlig. «Dette er ikke å rope 'ulv-ulv', jeg opplever terskelen for å gjøre noe sånt som høy». Dybden i situasjonsforståelsen ble forsterket ved å inkludere fagpersonell fra aktører som Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE), Meteorologisk institutt og Statens vegvesen. En områdesjef poengterer at innleggene fra dette fagpersonellet, og innspillene fra andre tilhørere var spesielt nyttige. Han utviklet god situasjonsforståelse og fikk forståelse for hvordan ting fungerte i sivil sektor. Han gjør det klart at «når ting kom fra distriktssjefen, var jeg allerede oppdatert på bildet, og kunne ha fokus på 'hvordan', ikke 'hva'».

Til tross for verdien av møtene, peker en offiser på utfordringer. Aktørene hadde ulike rapporteringsmetoder og forskjellige måter å presentere informasjon på: «der har man alt ifra Statens vegvesen som har gode informasjonssider, til BaneNOR som kommer med et Excel-ark». Informanten mener også at avhengigheten av å dele situasjonsforståelse på Teams er for stor.

⁴ Teams-møter refererer til virtuelle møter som arrangeres gjennom Microsoft Teams, en plattform for samarbeid og kommunikasjon. Plattformen tillater brukere å arrangere og delta i møter via internett, og tilbyr funksjoner som videosamtaler, deling av skjermbilder, og integrert chat.

Gjennom denne analysen blir det tydelig hvor sentralt samordnet kommunikasjon og teknologi er for å bygge en felles situasjonsforståelse blant sivile og militære aktører på lokalt nivå. Statsforvalterens proaktive tilnærming, gjennomføring av møte for alle nivå i fylket, og inkludering av fagpersonell understreker betydningen av tverrfaglig samarbeid i krisehåndtering.

Samtidig avdekker analysen en utfordring knyttet til manglende standardisering for hvordan informasjon presenteres til møtedeltakerne og i rapporteringsmetodene. Dette underbygger behovet for en mer uniform tilnærming til informasjonsdeling, for å styrke effektiviteten i sivil-militært samvirke.

4.4.3 Effektiv ledelse og situasjonsforståelse i krisehåndtering

I håndteringen av ekstremværet «Hans» viste evnen til rask og effektiv beslutningstaking seg å være avgjørende. En områdesjef delte sin erfaring om hvordan tilgang til sanntidsinformasjon og effektiv kommunikasjon med kommunen var kritisk for beslutningsprosessen. Han uttalte, «dette fikk meg til å 'zoome' inn [...] og tenke på nødvendige forberedelser», noe som understreker viktigheten av å være forberedt på ulike scenarier, selv uten klare oppdragsdetaljer.

Denne proaktive tilnærmingen til kriserespons understreker nødvendigheten av å være forberedt på varierte utfordringer. «Strukturen og systemene er de samme», bemerket områdesjefen, noe som peker på HVs evne til å tilpasse seg både «Hans» og potensielle sikkerhetspolitiske kriser.

Kompleksiteten i krisehåndteringen blir ytterligere belyst av en informant fra statsforvalteren, som anerkjenner at friksjon og improvisasjon er uunngåelige aspekter i slike situasjoner. Selv med velkoordinerte responsstrategier, vil det alltid være behov for fleksibilitet. En militær sjef understreket at den største utfordringen for kommunene var å «komme i posisjon til å ta avgjørelser tidlig nok», noe som fremhever behovet for rettidig informasjon og beslutningstaking i komplekse krisesituasjoner.

Kommunens strategi for kriseledelse søkte en balanse mellom sentralisert beslutningstaking og desentralisert utførelse. Beslutninger ble tatt i kommunens kriseledelse, mens utførelsen ble håndtert fra et beredskapssenter hvor de ulike beredskapsaktørene var samlokalisert. En kommunedirektør uttrykte tilfredshet med denne tilnærmingen, og sa: «Jeg mener jo selv [...] at vi løste denne krisen så godt som mulig», og roste evnen til å ta beslutninger uten å overbelaste kriseledelsen.

Interessant nok, ble fysisk tilstedeværelse ved beredskapssenteret vurdert som viktigere enn digital kommunikasjon for effektiv koordinering. Dette indikerer at direkte interaksjon kan være særlig verdifull i lokal krisehåndtering.

Informantene fremhevet HV-området evne til å tilpasse seg. Til tross for manglende erfaring med lignende situasjoner, håndterte de oppdraget effektivt. Områdesjefen pekte på HVs tilnærming der befalet er lært opp til å handle basert på intensjoner og ta selvstendige beslutninger, noe som indikerer at lederne forsto situasjonen, kjente oppdragets intensjon, og følte seg trygge nok til å ta selvstendige avgjørelser.

Gjennom analysen fremkommer betydningen av god situasjonsforståelse, en proaktiv tilnærming og en effektiv ledelsesstruktur tydelig. Hendelsen har avdekket hvordan ledelsesformer kan virke sammen for å skape en strømlinjeformet og effektiv krisehåndtering. Evnen til å agere basert på en klar intensjon og god situasjonsforståelse forsterker beslutningsevnen på alle nivåer, noe som er fundamentalt i håndteringen av komplekse og uforutsigbare situasjoner som ekstremværet «Hans».

4.4.4 Lokal forankring og lokalkunnskap

Den lokale tilstedeværelsen til HV gir unike fordeler og inkluderer evnen til hurtig reaksjon og tilgang til lokale ressurser. Dette var avgjørende under ekstremværet «Hans».

Kommunedirektøren fremhevet hvordan HVs lokale forankring skaper en følelse av fellesskap og styrker det lokale engasjementet. Denne lokale forankringen gir HV en inngående forståelse av samfunnsstrukturene, noe som bidrar til mer effektiv krisehåndtering. Områdesjefen understreket at deres kunnskap om lokale forhold og nettverk var avgjørende under «Hans», spesielt da de manglet eget materiell og var avhengig av lokale ressurser. «Dette er et godt eksempel på at ting løser seg lokalt», sa han.

Tillit er en viktig komponent i sivil-militært samarbeid, og HVs lokale forankring bidrar til å bygge og opprettholde denne tilliten. Som områdesjefen påpeker, gir HVs kjennskap til lokalsamfunnet dem en unik posisjon for relasjoner basert på tillit og fellesskap. «Når vi er folk med lokal forankring, gir det tillit», sier områdesjefen. Denne tilliten er avgjørende, ikke bare for effektiv koordinering av kriser, men også for å etablere varige samarbeidsforhold som kan mobiliseres raskt i fremtidige krisesituasjoner.

Interne diskusjoner i Forsvaret om det skulle brukes soldater inne til førstegangstjeneste eller HV-soldater under «Hans», reflekterer anerkjennelsen av HVs lokale fortrinn. En offiser beskrev at politiets ønske om å bruke HV-soldater var basert på at soldatene bor der og er lokalkjent.

En informant fra politiet poengterte HVs rolle for å oppnå rask og effektiv respons. Han bemerket at utrykningstiden fra bistandsanmodningen var godkjent til innsats var eksepsjonell kort, noe som understreker HVs viktige rolle i samfunnets beredskap. «Det er jo helt vanvittig! Derfor blir dette en styrke vi må lene oss på for å løse samfunnsoppdraget», uttalte han.

Alt i alt viser erfaringene fra «Hans» at HVs lokale forankring og evne til rask respons er uvurderlige ressurser i norsk krisehåndtering. Denne lokale tilstedeværelsen kombinert med HVs unike forståelse av lokalsamfunnet og evnen til å samarbeide tett med sivile aktører, gjør dem til en viktig aktør i sivil-militært samvirke..

4.4.5 Utfordringer med bistandsanmodninger

I kritiske situasjoner, når naturkatastrofer som ekstremværet «Hans» oppstår, er det avgjørende med rask og presis kommunikasjon mellom nivåene i totalforsvaret. Dette bidrar til større nøyaktighet når sivile myndigheter anmoder om støtte fra Forsvaret. Bistandsanmodninger er et sentralt verktøy i denne sammenhengen (Forsvarsdepartementet, 2023).

Under «Hans» ble det brukt en ny forskrift. Dette er forskriften om Forsvarets bistand til offentlige myndigheter og andre beredskapsaktører med ansvar for samfunnsikkerhet, kritiske samfunnsfunksjoner eller kritisk infrastruktur. Formålet med forskriften er å sikre en effektiv utnyttelse av samfunnets samlede ressurser med en vektlegging av rask respons. Videre har den som mål å skape klarere prosedyrer, øke forutsigbarheten og standardisere behandlingen av bistandsanmodninger (Forsvarsdepartementet, 2023).

Prosedyrene for anmodning om bistand på lokalt og regionalt nivå er strukturerte og innebærer flere trinn. Dersom det oppstår et behov for bistand, starter prosessen med en anmodning som fremmes til statsforvalteren. Statsforvalteren videresender deretter anmodningen til DSB. Før DSB formelt anmoder FOH om bistand kan det foretas konsultasjoner med relevante myndigheter for å sikre en helhetlig vurdering (Forsvarsdepartementet, 2023, s. 20). Mens forskriften har som mål å standardisere og effektivisere prosedyrene, er det nødvendig å forstå hvordan disse prosedyrene fungerer i praksis.

Under «Hans» rapporterte det overordnede nivået om en smidig prosess og effektiv kommunikasjon, mens informanter fra det operative nivået belyste en rekke hindringer og uklarheter. Dette fremhever betydningen av en helhetlig felles situasjonsforståelse på tvers av alle nivåer i krisehåndteringen.

Informanten fra statsforvalteren forteller at de var nøye med å forberede FOH på hva «Hans» kunne innebære av bistand fra Forsvaret. «Overordnet fungerte håndteringen veldig bra denne gangen, vi var tidlig ute, vi var relativt godt forberedt, vi hadde gjort de kontaktene vi måtte for å få folk frem i 'skoa'». Videre forteller han at alle bistandsanmodninger som gikk fra statsforvalter «ble håndtert umiddelbart, både fra DSB og FOH sin side».

Selv om overordnet nivå hadde vært tidlig ute var situasjonen uoversiktlig. En offiser forteller at det var vanskelig å forutse situasjonen, «veger ble stengt, og det var vanskelig å få folk ut i de områdene de skulle være». Videre forteller hun at hun var vakthavende i HV når «Hans» startet, og fikk inn en bistandsanmodning. For det første ble hun skuffet over FOH, «de bare 'dyttet' det ned til oss og ba oss om anbefaling». Videre beskriver hun bistandsanmodningen som for generell, «det var ikke spesifisert hva de trengte, hvor det skulle være, og hva slags oppdrag det gjaldt». Informanten forteller at det var mye frem og tilbake, og at det ble bedt om en mer detaljert bistandsanmodning. «Til slutt ble det gitt støtte på generelt grunnlag». Informanten poengterer at bistandsanmodningen ikke hadde noen vurdering på om sivile ressurser var uttømt, «det var derfor det ble avslått».

For å gjøre vurderinger på om ressurser er uttømt kreves det kunnskap om hverandres ressurser, innsikt i hverandres kapabiliteter, og en omfattende situasjonsforståelse. Dette er avgjørende for å kunne ta informerte beslutninger i en krisesituasjon og sikre utnyttelse av tilgjengelige ressurser. Informanten fra statsforvalteren slår fast at det er et forbedringspotensial for bedre samordning av ressurser i tid og rom, videre sier han at «uttømt diskusjonen er mye mer kompleks enn som så. Noe som er uttømt kan jo også bety at du holder noe i reserve [...], i slike tilfeller som 'Hans' så forstår man at man må sette alle kluter til».

Informanten fra Sivilforsvaret er enig i at det er rom for forbedringer i prosessen om bistandsanmodninger. Hun forteller at Sivilforsvaret ikke ble tatt med på råd, og at det hadde blitt en oppfatning om at Sivilforsvarets ressurser var uttømt, «noe de overhodet ikke var. Det ble en dum greie, men det handler om rutiner [...], som ikke er gått opp ordentlig enda».

Styrkedisponeringen under «Hans» kan derfor ha vært suboptimal. Mens noen områder ble tildelt et overskudd av personell, kunne ressurser blitt bedre utnyttet andre steder. Informanten fra Sivilforsvaret mener at det ikke hadde noe å si at HV kom, det var bare positivt siden det sparte

Sivilforsvaret sine mannskaper, «men HV kunne ha blitt spart eller blitt brukt et annet sted, for Sivilforsvaret var der og hadde planlagt å være der over en lengre periode».

En militær sjef forteller at det kan være frustrerende å sitte i fylkesberedskapsrådet og være klare til å støtte, men «så kommer det ikke noe mer». Det er enten fordi man ikke har god nok situasjonsforståelse, er flinke nok til å detaljere bistandsanmodningene, eller så er det at de andre ressursene ikke er uttømt. Videre beskriver han bistandssystemet som komplisert, spesielt når flere fylker kobles inn som under «Hans», «det er litt av et konglomerat som skal mene noe om bistand, om den ikke er god nok, 'spiss' nok i starten, så er det utfordrende».

En områdesjef beskriver prosessen rundt bistandsanmodning fra kommunen som mangelfull. Først ble bistandsanmodningen sendt via politiet til POD, men i og med at dette var sivil bistand så ble den sendt i retur. Deretter måtte bistandsanmodningen skrives om og sendes via statsforvalter. Denne prosessen var tidkrevende, dessuten ble ikke Sivilforsvaret tatt med i prosessen på det lokale nivået. Den militære sjefen påpeker at kommunene ikke har god nok forståelse om bistandsanmodninger, og at dette er noe «man er nødt til å gjøre noe med. Kommunene ønsker å sikre seg, de er ikke 'spisse' nok på hva bistanden handler om».

Dersom kommunene fokuserer på å sikre seg, uten god kunnskap om de ressursene de anmoder om, kan dette føre til feil ressursallokering. Dette illustrerer viktigheten av kjennskap til hverandre og situasjonsforståelse. Ved å ha en klar forståelse av hva slags ressurser som er nødvendige, sikrer man at hjelpen sendes der ressursene trengs, til riktig sted og til riktig tid.

Områdesjefen hadde ikke deltatt i kommunalt beredskapsråd, eller møtt kommunedirektøren før «Hans», men de ble godt kjent under krisehåndteringen. Kommunedirektøren bekrefter at han vil kontakte områdesjefen før de ber om bistand neste gang. «Nå har jeg lagret nummeret hans, og kjenner ansiktet. Nå er det enklere å ta kontakt». Dette understreker betydningen av å etablere personlige relasjoner mellom beredskapsaktører før kriser inntreffer. Slike relasjoner og tillit kan bidra til raskere og mer effektiv krisehåndtering når behovet oppstår.

Det er åpenbart at en felles situasjonsforståelse er av avgjørende betydning for effektiv krisehåndtering, spesielt når det gjelder bistandsanmodninger. For å oppnå dette må beredskapsaktørene jobbe sammen for å styrke samarbeidet, øke forståelsen for hverandres ressurser og kapabiliteter, og standardisere prosedyrer for bistandsanmodninger. Dette inkluderer også en tydeligere kommunikasjon og informasjonsutveksling mellom de ulike nivåene i totalforsvaret. Videre er det nødvendig å forbedre kunnskapen og forståelsen til kommunene, slik at

de kan være mer presise i forespørslene om bistand og bidra til en effektiv ressursallokering. Dette kan oppnås med opplæring og veiledning fra HVs områdesjefer gjennom et nært samarbeid i kommunale beredskapsråd.

4.3.6 utfordringer med å integrere Sivilforsvaret

I krisesituasjoner som «Hans» har Sivilforsvaret et klart mandat om å støtte sivile myndigheter. Likevel viste min undersøkelse betydelige utfordringer knyttet til integrering av Sivilforsvaret under denne hendelsen. Disse utfordringene, spesielt knyttet til samarbeidet med HV og kommunikasjonen med statsforvalter, kan føre til ineffektivitet, overlappende ansvarsområder og potensielt redusere den samlede effektiviteten av krisehåndteringen.

Mangel på situasjonsforståelse kan resultere i misforståelser, dårlig ressursallokering og suboptimal samordning mellom beredskapsaktører. For eksempel delte en områdesjef sin bekymring ved å si at han ikke alltid visste «hvem som hadde ledelsen i Sivilforsvaret». Dette understreker betydningen av tydelig situasjonsforståelse, inkludert kunnskap om hvem som er ansvarlig for ulike aspekter av krisehåndteringen.

Samtidig bemerket en informant fra Sivilforsvaret at lokal ledelse innad i deres organisasjon ikke alltid samarbeidet sømløst med andre beredskapsaktører. Som del av situasjonsforståelse er det viktig at beredskapsaktører har innsikt i hverandres ressurser og hvordan de best kan samarbeide for å nå målene i en krisesituasjon. Informanten poengterer at Sivilforsvaret må samlokaliseres med de operative lederne fra de andre beredskapsaktørene. «Vi må bli flinkere til å ta den plassen. Å ha en plass i KO er alfa og omega [...], et par steder trakk vi oss tilbake, da mister vi litt grepet på det». ⁵

Situasjonsforståelse er viktig for å unngå overlapping av ansvarsområder og sikre at ressurser blir brukt effektivt på tvers av organisasjoner. For eksempel påpekte en informant fra statsforvalteren at både HV og Sivilforsvaret kan bidra til krisehåndteringen, men at manglende situasjonsforståelse kan føre til at de «trækker i hverandres bedd». Dette indikerer at det er nødvendig med kunnskap om hverandres evner og ansvar for å koordinere innsatsen og unngå unødvendig overlapping.

Situasjonsforståelse er viktig i lokale rutiner og kompetanseutveksling. Informanten fra Sivilforsvaret påpekte at noen kommuner tok kontakt med statsforvalter for å be om flere ressurser uten å konsultere Sivilforsvaret. «De hadde kanskje et inntrykk at Sivilforsvaret hadde stått lenge i oppdrag

⁵ KO er en forkortelse for kommandoplass.

og måtte skiftes ut. Det var overhodet ikke nødvendig». Dette viser hvordan mangel på situasjonsforståelse om Sivilforsvarets rolle og tilgjengelige ressurser kan føre til feil ressursallokering.

For å oppsummere, situasjonsforståelse er en avgjørende faktor i effektiv krisehåndtering. Den bidrar til klarhet i ansvarsfordeling, unngåelse av overlappende oppgaver og riktig ressursallokering. For å forbedre situasjonsforståelsen må beredskapsaktørene samarbeide om å øke kunnskapen om hverandres kapabiliteter og standardisere kommunikasjon og prosedyrer. Dette inkluderer også behovet for bedre opplæring, tettere samarbeid i kommunale beredskapsråd og bygging av personlige relasjoner mellom aktørene før en krise oppstår.

4.5 Diskusjon

Situasjonsforståelse er essensiell for effektiv beslutningstaking, særlig i komplekse og uforutsigbare krisesituasjoner som krever rask og koordinert handling. I denne diskusjonen tar jeg for meg forskningsspørsmålet: «Hvordan ble situasjonsforståelsen under «Hans» påvirket av samvirket?» Jeg utforsker temaer fra analysen, inkludert viktigheten av tidlig situasjonsforståelse, teknologiens rolle i informasjonsutveksling mellom aktørene i totalforsvaret, ledelsesaspekter, den lokale forankringens betydning, samt utfordringene knyttet til bistandsanmodninger og integrering av Sivilforsvaret.

I denne diskusjonen vil jeg belyse forbedringsområder og muligheter for å styrke situasjonsforståelse i fremtidige krisesituasjoner.

4.5.1 Tidlig situasjonsforståelse og dens betydning

Analysen understreker at tidlig situasjonsforståelse er essensiell for effektiv krisehåndtering. Et aktivt samarbeid med kommunene gav områdesjefen en verdifull innsikt, som muliggjorde rask handling i tråd med sjefens intensjon. Dette reflekterer Endsleys modell, som fremhever en tredelt struktur for situasjonsforståelse: oppfattelse av elementer, forståelse av deres betydning, og evnen til å forutse fremtidige utfall. Denne prosessen bekrefter nødvendigheten av å utvikle situasjonsforståelse tidlig og understreker betydningen av etablerte samarbeidsrelasjoner for effektiv samhandling og rask informasjonsdeling (Endsley, 2000, s. 358).

For å handle korrekt, og ikke bare raskt, er situasjonsbevissthet som innebærer både oversikt og forståelse av situasjonen nødvendig (Boe, 2019, s. 324). I en krisesituasjon kan dette innebære oversikt over skader, antall døde, og tilgjengelige ressurser. Kristiansen (2017, s. 64) fremhever at en slik tidlig oversikt er kritisk for å sikre en effektiv respons og for å oppnå kontroll i kriser. Dermed blir

tilgangen til pålitelige kilder og nøyaktig informasjon avgjørende for å unngå feil i beslutningsprosessen. En omfattende situasjonsforståelse gjør det mulig å iverksette riktige tiltak og sørge for at ressursene blir anvendt der de trengs mest.

I tråd med Endsleys modell blir det klart at faktorer som stress, arbeidsmengde og kompleksitet kan redusere situasjonsforståelsen. Disse faktorene kan forsterkes av mediepress og rask spredning av informasjon gjennom sosiale medier. Håndteringen av informasjon gjennom mediene blir dermed en kritisk komponent i krisehåndteringen. En velutformet krisehåndteringsstrategi er nødvendig for å håndtere informasjonsflyten og bevare en klar situasjonsforståelse (Kristiansen et al., 2017, s. 65).

Områdesjefens tiltak for å sikre en hurtig respons under «Hans» viser at tidlig situasjonsforståelse bør integreres som en del av en helhetlig strategi for krisehåndtering, ikke bare som en isolert aktivitet. Dette er verdifull lærdom for fremtidige kriser, og understreker viktigheten av å utvikle og vedlikeholde denne kapasiteten kontinuerlig. Det demonstrerer hvordan en tidlig situasjonsforståelse kan være et avgjørende verktøy for å forbedre, tilpasse og effektivt lede responsen på komplekse og dynamiske kriser.

4.5.2 Teknologi for formidling av situasjonsforståelse mellom nivåene

Analysen viser klart at teknologi, gjennom Teams-møter, spilte en viktig rolle i samarbeidet og utviklingen av situasjonsforståelsen. For å utvikle situasjonsforståelse på både regionalt og lokalt nivå, ble det bygget situasjonsbilder tilpasset beredskapsaktørenes behov. Prosessen med å etablere disse situasjonsbildene, omtalt som bildebygging, består av å samle, analysere, og formidle informasjonen. Denne tilnærmingen er beskrevet av FFI (2021, s. 19). Bruken av Teams-møter tillot rask og effektiv samling av sivile og militære aktører, selv over lengre avstander, og bidro til oppdatering av situasjonsbildet når det oppsto endringer.

Totalberedskapskommisjonen (2023, s. 86, 97) understreker betydningen av informasjonsdeling mellom ulike aktører og nivåer. Analyseresultatene demonstrerte tydelig at en kombinasjon av proaktiv tilnærming og bruk av Teams kan styrke tverrfaglig samarbeid. Denne fremgangsmåten og bruk av teknologi ble sett på som «helt avgjørende». Men det er en implisitt risiko ved å bli for avhengig av Teams, som er en ugradert løsning, i situasjoner der sikkerhet og beskyttelse av informasjon er viktig. Kommisjonen (2023, s. 123) anbefaler derfor at alle aktører i totalforsvaret, som trenger å dele eller motta gradert informasjon, bør ha graderte plattformer. Det er essensielt å utvikle nye digitale løsninger som kombinerer brukervennlighet med sikkerhet for å sikre en kontinuerlig og sikker informasjonsflyt.

Effektiv kommunikasjon krever passende valg av kommunikasjonskanal, som påpekt av Jacobsen og Thorsvik (2013, s. 285). Selv om Teams-møter forbedret informasjonsdelingen, førte manglende standardisering i rapporteringsmetodene til utfordringer. Variasjoner i rapporteringsmetoder blant de forskjellige aktørene kan forårsake forsinkelser eller misforståelser i formidlingen av kritisk informasjon. For å adressere disse utfordringene, kan det være hensiktsmessig å videreutvikle en mer enhetlig og standardisert rapporteringstilnærming (NOU 2023: 17, s. 118). Dette vil forbedre konsistensen, nøyaktigheten og hastigheten i kommunikasjonen mellom aktørene, og det vil redusere risikoen for informasjonstap eller forsinkelser forårsaket av ulike rapporteringsmetoder. Videre vil det styrke effektiviteten i sivilt-militært samvirke ved å sikre at alle aktører arbeider med en felles forståelse av situasjonen, og kan reagere på en koordinert og informert måte.

For å optimalisere fremtidig krisehåndtering, må det legges vekt på å utvikle robuste og graderte kommunikasjonsplattformer. Dette vil ikke bare forbedre evnen til rask respons, men også sikre at alle aktører har tilgang til relevant og pålitelig informasjon. Kontinuerlig forbedring av teknologiske løsninger og standardiserte kommunikasjonsmetoder vil styrke totalforsvarets kapasitet til å håndtere kriser effektivt, samtidig som operasjonell sikkerhet opprettholdes.

4.5.3 Effektiv ledelse og situasjonsforståelse i krisehåndtering

En dyp situasjonsforståelse er avgjørende for både rask respons og kvaliteten på beslutningene som tas. Bruken av sanntidsinformasjon og kommunikasjon mellom beredskapsaktørene under «Hans» styrket denne situasjonsforståelsen. Dette fremhever informasjonsdelingens betydning i krisehåndtering, der rask og presis kommunikasjon kan være kritisk for en effektiv respons (Kristiansen et al., 2017, s. 61; Thomstad, 2019, s. 175).

Flere informanter understreket behovet for en proaktiv tilnærming, selv når oppdragsdetaljene ikke var klare. Dette understreker prinsippene for oppdragsbasert ledelse, hvor det forventes at aktører kan handle selvstendig i tråd med oppdragsintensjonen (Forsvarsstaben, 2020, s. 13). Disse prinsippene omfatter at ledere på lavere nivåer gis frihet til å tilpasse sine handlinger basert på deres forståelse av overordnede mål og intensjoner.

Imidlertid, selv om oppdragsbasert ledelse fremmer initiativ og selvstendig handling, har denne tilnærmingen også sine svakheter. Uten en klar intensjon, eller at de undergitte ikke har forstått intensjonen og retningslinjene, kan det potensielt føre til misforståelser eller feil (Johansen et al., 2019, s. 48; Mattis & West, 2019, s. 17).

Flexibilitet og tilpasningsevne, som områdesjefen påpekte, viste seg å være essensielt, spesielt når HV-området sto overfor et ekstremvær som «Hans», et oppdrag de aldri hadde trent på. HV-soldatenes lokalkunnskap, livserfaring og kombinasjon av sivil og militær kompetanse kan forklare denne evnen til å tilpasse seg nye oppdrag. Ifølge Endsleys modell påvirkes individets evne til å prosessere informasjon av både treningsnivå og erfaring. Selv om HV-soldatene har et lavere militært treningsnivå sammenlignet med resten av Forsvaret, påpeker Degnepoll (2017, s. 73) at dette kan oppveies av HVs fleksibilitet og improvisasjonsevne.

Analysen indikerer at en balanse mellom sentralisert beslutningstaking og desentralisert utførelse var avgjørende for en effektiv krisehåndtering. Denne effektiviteten forutsetter at myndighet delegeres til underordnede. Vego (2015, s. 66) poengterer at mulighetsrommet for å ta initiativ for underordnede økes jo mer handlingsrom som blir gitt. Det er viktig å vurdere at for mye kontroll kan dempe kreativitet og initiativ, mens for lite kan resultere i en uorganisert tilnærming (Forsvarsstaben, 2020, s. 13; Kristiansen et al., 2017, s. 83). Selv om sentralisert ledelse er viktig for overordnet koordinering, bidrar desentralisert utførelse til effektivitet på bakken. Likevel er det viktig å kunne balansere og veksle mellom ledelsesformene basert på situasjonen, informasjonsbehovet og standpunktet til de undergitte (Johansen et al., 2019, s. 25–37).

4.4.4 Lokal forankring og lokalkunnskap

Lokalkunnskap og nettverk har en direkte innvirkning på effektiviteten av krisehåndteringen. Ifølge Jacobsen og Thorsvik (2013, s. 128) er tilhørighet og fellesskap i organisasjonskulturer avgjørende, og lokalt engasjement fungerer ofte som en sterk motiverende faktor. Kommunedirektøren understøttet denne teorien ved å vektlegge fellesskapsfølelsen som oppsto under «Hans». Denne følelsen av fellesskap blant aktørene, som kan oppstå som en konsekvens av deres sterke tilknytning til lokalsamfunnet, er i samsvar med Røisliens (2021, s. 273) teori om hvordan kulturelle bånd og tilhørighet kan fremme samholdighet. Dette kan ha bidratt til å forenkle samarbeidet mellom de ulike aktørene, samt styrket følelsen av eierskap til krisen.

Videre er tillit mellom beredskapsaktører og med lokalbefolkningen fremhevet som viktig. Dette speiler Hammervoll (2014, s. 123) sin teori om at effektivt samarbeid bygger på tillit og at aktørene stoler på hverandre. Det er viktig at en slik tillit opparbeides slik at HV utnytter fordelene med den lokale tilknytningen. FFI (2020, s. 31) poengterer betydningen av lokale nettverk og at dette spiller en avgjørende rolle i å etablere lokal situasjonsforståelse slik at man danner forutsetning for å kunne drive effektiv ledelse.

Det er imidlertid viktig å også være bevisst på potensielle utfordringer som følger med en sterk lokal forankring. Lokale aktører kan bli for fokusert på lokale behov. Dette kan resultere i en suboptimal ressursallokering. Videre kan overdreven lokal forankring føre til en «silo-mentalitet», der lokale enheter blir for selvsentret og risikerer å overse bredere perspektiver samarbeidsmuligheter (Jacobsen & Thorsvik, 2013, s. 114). Dette kan i sin tur svekke samordningen mellom lokalt og regionalt nivå.

Aktørenes evne til å forstå den lokale situasjonen og fatte informerte beslutninger hviler på en kombinasjon av lokalkunnskap og tilgjengelig informasjon. Det er viktig å være oppmerksom på potensielle fallgruver for å sikre en balansert og effektiv respons i fremtidige kriser.

4.4.5 Utfordringer med bistandsanmodninger

Analysen avslørte utfordringer relatert til bistandsanmodninger, spesielt vedrørende mangel på spesifisitet og koordinering. En detaljert oppfatning og forståelse av situasjonen er nødvendig for å formulere presise og effektive bistandsanmodninger.

I henhold til Endsleys modell for situasjonsforståelse, kan mangelfull oppfatning og forståelse av nåsituasjonen (nivå 1 og 2) påvirke evnen til å forutse fremtidig utvikling (nivå 3). Endsley (2000, s. 7) påpeker at situasjonsforståelse ikke bare handler om å besitte informasjon, men også om hvordan denne informasjonen tolkes og anvendes i beslutningsprosesser. Forbedring av prosessen med bistandsanmodninger krever klare prosedyrer og tydelig veiledning. HV-områdene kan spille en viktig rolle ved å veilede andre lokale aktører om hvordan man formulerer bistandsanmodninger, spesielt med tanke på HVs rolle og tilgjengelige ressurser i krisesituasjoner.

Under ekstremværet «Hans» ble det tydelig at områdesjefen aldri hadde deltatt i kommunens beredskapsråd, og aktørene hadde ikke kjennskap til hverandre fra før. Kommunedirektøren uttrykte at han i fremtiden ville kontakte områdesjefen direkte før en bistandsanmodning sendes. Dette demonstrerer hvordan kriser kan fungere som en katalysator for utviklingen av mellommenneskelige relasjoner. For å forenkle samarbeidet i fremtidige kriser, er det avgjørende at slike relasjoner etableres på forhånd. Dette vil bygge tillit mellom aktørene (Jacobsen & Thorsvik, 2013, s. 128). Liaisonering, felles øvelser og aktiv deltagelse i felles arenaer som kommunale beredskapsråd er viktige aktiviteter hvor aktørene kan utvikle en felles forståelse rundt sentrale prosesser som

bistandsanmodninger. Dette vil sannsynligvis redusere friksjon og forvirring i kritiske situasjoner og sikre en mer koordinert og effektiv respons.

4.4.6 Utfordringer med å integrere Sivildforsvaret

Utfordringene ved integreringen av Sivildforsvaret i håndteringen av ekstremværet «Hans» understreker viktigheten av klar kunnskap, koordinering og samarbeid mellom beredkapsorganisasjoner. Analyseresultatene avdekket spesielt at ressursallokeringen ikke var optimal, hvor Sivildforsvarets kapasitet ikke var utnyttet mens HV ble sendt i bistand.

Totalberedskapskommisjonens (2023, s. 31) anbefaler en mer integrert tilnærming til krisehåndtering, noe som reflekteres i analysens funn. Manglende kommunikasjon mellom aktørene førte til utilstrekkelig kommunikasjonsflyt og dermed en mindre effektiv respons. Denne svikten i kommunikasjon og koordinering underbygger hvorfor kommisjonens anbefalinger er essensielle. Selv med en teoretisk forståelse av effektiv krisehåndtering, avslører praksisen åpenbare mangler.

Bensons prinsipper for vellykket samarbeid understreker viktigheten av at organisasjoner ser hverandre som verdifulle for å utvikle et effektivt samarbeid. Under «Hans» var det overlapp i ansvarsområdene mellom Sivildforsvaret og HV, noe som kan ha bidratt til uklare roller og redusert gjensidig avhengighet. Hammervoll (2014, s. 123) poengterer at beredkapsaktørene må være avhengig av hverandre for at tillit skal ha noen betydning. Dersom de ikke er avhengig av hverandre, vil ikke den enes atferd ha konsekvenser for den andre, og da vil heller ikke forventninger om intensjoner eller atferd spille noen rolle for beslutninger som tas.

For å forbedre samarbeidet mellom beredkapsaktører, er det nødvendig å ha en klar forståelse for andres roller. Dette samstemmer med Hammervoll (2014, s. 17–18) som fremhever betydningen av gjensidig forståelse. Endsleys modell for situasjonsforståelse viser at beslutninger i krisehåndtering påvirkes av hvor godt man forstår den nåværende situasjonen og samarbeidspartnerne. Kunnskap om hverandres roller og kapabiliteter er avgjørende for å unngå misforståelser og sikre en koordinert innsats.

For å forbedre fremtidig integrering av Sivildforsvaret i krisehåndtering, er det essensielt å utvikle og vedlikeholde tydelige kommunikasjonskanaler og samarbeidsprosedyrer. Dette inkluderer regelmessig samtrening og deltakelse i felles øvelser og kommunale beredkapsråd. Ved å bygge kunnskap om hverandre, kan beredkapsorganisasjonene sikre en mer strømlinjet, effektiv og samordnet respons i fremtidige kriser.

4.6 Delkonklusjon

Forskningsspørsmålet denne undersøkelsen søkte å besvare, var hvordan situasjonsforståelsen ble påvirket av samvirket under «Hans.» Funnene fra analysen har avdekket flere viktige lærdommer for effektiv krisehåndtering.

Tidlig situasjonsforståelse viser seg å være avgjørende for vellykket krisehåndtering. Gode forbindelser med lokale aktører, som kommunene, kan gi verdifull innsikt som muliggjør raske og treffsikre beslutninger. Det er vesentlig å balansere hurtighet med nøyaktighet for å unngå forhastede beslutninger basert på ufullstendig informasjon.

Teknologi spilte en sentral rolle under «Hans». Bruken av Teams-møter viste seg å være viktig for å fremme samarbeid og situasjonsforståelse. Imidlertid kan avhengigheten av et slikt ugradert verktøy utgjøre en sårbarhet, og kunne ikke blitt benyttet på samme måte i en sikkerhetspolitisk krise, der man i større grad må beskytte informasjonen. Dette indikerer behovet for videreutvikling av robuste og sikre digitale løsninger som tillater effektiv og sikker deling av gradert informasjon. Samtidig må rapportering standardiseres for en bedre koordinert informasjonsdeling.

Effektiv krisehåndtering krever en balanse mellom sentralisert og desentralisert ledelse. Lokal kunnskap og forankring, som er sterke sider ved HV, spilte en avgjørende rolle for rask respons og situasjonsforståelse under «Hans». Dette understreker betydningen av å dyrke og opprettholde disse relasjonene og nettverkene.

Utfordringer knyttet til bistandsanmodninger og integreringen av Sivilforsvaret under «Hans» understreker behovet for klarere kommunikasjon, bedre koordinering, og økt forståelse av samarbeidende organisasjoner, kulturer og mål.

For å overvinne disse identifiserte utfordringene i sivil-militær samordning, kan det være verdifullt å utvikle felles øvelser og treningsprogrammer som fokuserer på utveksling av beste praksis og felles forståelse av prosedyrene. Dette vil gi alle involverte aktører en klarere forståelse av hverandres roller, ansvarsområder og ressurser. Videre kan etableringen av en felles kommunikasjonsplattform for logging, sporing og diskusjon av bistandsanmodninger i sanntid vurderes. Dette vil bidra til raskere respons og unngå misforståelser.

4.7 Forhold HV bør prioritere for et tettere samarbeid

I denne delen analyseres forskningsspørsmål tre som er «hvilke forhold bør HV prioritere for å oppnå et tettere sivilt-militært samvirke på lokalt nivå?».

Sentrale funn relatert til dette spørsmålet fokuserer på liaisonering, et essensielt verktøy for effektiv kommunikasjon og samhandling mellom ulike aktører. Undersøkelsen vil også vurdere teknologi og IKT-verktøy, ikke bare for informasjonsdeling, men også som plattformer for samarbeid i en digital tidsalder. Øvelser og trening i totalforsvaret er kritisk for å sikre at alle aktører har nødvendig kompetanse, ferdigheter og forståelse for effektivt samvirke. Avslutningsvis vil analysen utforske potensialet for interkommunalt samarbeid som et virkemiddel for å forsterke sivilt-militært samarbeid.

Analysens mål er å identifisere tiltak og endringer som kan bidra til en bedre situasjonsforståelse, og samtidig belyse de eksisterende mulighetene og utfordringene i det nåværende samarbeidslandskapet.

4.7.1 Liaisonering som bindeledd i sivilt-militært samvirke

I samarbeidet mellom sivile og militære aktører fremstår liaisonering som en essensiell funksjon, ikke bare som en brobygger mellom aktører, men også som et ledd som bidrar til smidig kommunikasjon, koordinering, og felles situasjonsforståelse. Erfaringen fra Trident Juncture 2018 viser at liaisonering bidro sterkt til effektiv informasjonsflyt mellom aktørene, og at hendelser kunne håndteres raskt (Meld. St. 5 (2020-2021), s. 64). Viktigheten av liaisonering blir ytterligere understreket av en høyere offiser som refererer til det amerikanske hangarskipet USS Ford sitt besøk i Oslo, og beskriver hvordan «liaisonering mellom aktørene var et suksesskriterium».

Som vist under forrige forskningsspørsmål, avdekket en områdesjef behovet for en aktiv liaisonering med kommunene, samtidig som betydningen av å delta i de kommunale beredskapsmøtene ble fremhevet som et viktig tiltak. Dette utvikler relasjonene mellom beredskapsaktørene og kan bidra til et forbedret samarbeid. Den tidlige liaisoneringen med kommunene under «Hans», ga også distriktsnivået i HV en situasjonsforståelse som var nedenfra og opp. Dette viser liaisoneringens betydning for effektiv oppdragsløsning, og som en kommunikasjonsbro mellom lokale og regionale nivåer.

Det er imidlertid en kompleksitet i liaisonering som overstiger vanlige kommunikasjonskanaler. En informant fra statsforvalter bringer en interessant dimensjon til diskusjonen ved å si at «begrepet liaison er ganske ukjent i sivil sektor». Dette stiller høye krav til personellet som fyller rollen som liaisonoffiser. Informanten uttaler: «Sjefen må sende den som smerter deg mest å sende, for den personen er antagelig best til å snakke med andre». Imidlertid, når antallet liaisoner ikke er tilstrekkelig, kan dette være vanskelig. Flere informanter mener HV har for få liaisoner. En offiser poengterer at det å «møte fysisk er det aller viktigste», på lokalt nivå. En områdesjef er enig i dette, men gir uttrykk for frustrasjon, «et HV-område kan ha opptil syv kommuner å liaisonere med, men har bare en til to liaisonoffiserer til å utføre arbeidet. Områdesjefen kan ikke gjøre alt».

Liaisonering er sentralt for å sikre effektiv kommunikasjon, koordinering og felles situasjonsforståelse. Erfaringene fra ekstremværet «Hans» har understreket verdien av en proaktiv liaisonering. Den største utfordringen HV står overfor er mangelen på liaisonoffiserer på lokalt nivå. Dette kan svekke effektiviteten i sivilt-militært samvirke, noe som bekymrer viktige aktører og understreker behovet for økt investering i liaisoneringsfunksjonen.

4.7.2 Teknologi og IKT-verktøy

Bruken av teknologi og IKT-verktøy har stort potensial til å styrke sivilt-militært samarbeid, noe Totalberedskapskommisjonen (2023, s. 31) poengterer. VTC-konferanser, som et eksempel, åpner for effektiv kommunikasjon mellom ulike nivåer og sektorer. Teams-møter, som ble benyttet under «Hans» for ugradert informasjonsdeling, demonstrerer effektiviteten av slike verktøy. Imidlertid kreves det løsninger for gradert informasjonsutveksling i sikkerhetspolitiske kriser.

Et prosjekt, som beskrevet av informanten fra statsforvalteren, integrerer Nasjonalt Begrenset Nett (NBN) med områdesjefens FIS Basis klient og muliggjør VTC-konferanser med gradering BEGRENSET.⁶ På denne måten kan gradert informasjon deles fra regionalt nivå ned til lokalt nivå i totalforsvaret. Informanten illustrerer at «områdesjefen kan samle sine kommuner rundt PC-en, så kjører vi felles konferanse», og tilføyer at «vi skal gjøre de samme tingene vi alltid har gjort, men forsterket av elektronikk». I tillegg nevner en offiser utviklingen av en NORCCIS webversjon, som kan gi

⁶ FIS Basis B/U er den standardiserte IKT-plattformen for informasjonsforvaltning på graderingsnivå BEGRENSET. Plattformen er i hovedsak basert på en distribuert Windows arkitektur med Forsvarets egen kommunikasjonsinfrastruktur som kommunikasjonsbærer.

situasjonsbilder via en link til NBN, en løsning som fungerer rent teknisk.⁷ Disse teknologiene representerer spennende fremskritt for informasjonsdeling i krisesituasjoner.

Likevel oppstår det begrensninger og utfordringer. Med bare én PC per HV-område med mulighet for å koble seg til NBN, og med tanke på at mange områder har flere kommuner å samarbeide med, oppstår det en logistisk utfordring med å håndtere flere VTC-konferanser samtidig. Dette er også en utfordring for andre aktører i totalforsvaret enn HV. Informanten fra Sivilforsvaret påpeker at mangelen på graderte plattformer er det som hemmer situasjonsforståelsen aller mest: «det er noe med avstander, og mangel på riktige kommunikasjonsplattformer. Vi kjører og kjører og kjører».

Interoperabilitetsutfordringer er fremtredende, med flere informanter som påpeker manglende kompatibilitet mellom systemene. En områdesjef sier de ofte «må treffes fysisk for å få interaksjon, fordi HV har et annet kommunikasjonsutstyr». Denne utfordringen med interoperabilitet blir også nevnt av en militær sjef, som mener at, «enten har ikke andre avdelinger de samme verktøyene vi har, eller så mangler de kunnskap om bruken av dem». Samtidig kan det tyde på at utfordringene er større enn interoperabilitet mellom systemer. En offiser påpeker også at det er utfordringer med viljen til å dele informasjon i totalforsvaret, og avslører at hun har hørt noen aktører har sagt «vi har ikke lyst til å dele informasjon med så mange andre».

Som diskutert under analysen av «Hans», var det tydelig at fysisk samlokalisering av lokale ledere ble prioritert for effektiv krisehåndtering. Denne tilnærmingen, som legger vekt på fysisk tilstedeværelse, ble ansett som mer effektiv enn digital kommunikasjon. Imidlertid var bruken av mobiltelefon under krisen betydelig, noe som illustrerer at selv i en kontekst der fysisk samlokalisering er mulig og foretrukket, spiller digitale kommunikasjonsmidler fortsatt en rolle. En områdesjefs refleksjon over den utstrakte bruken av mobiltelefon under «Hans» fremhever en mulig sårbarhet, spesielt i lys av sikkerhetspolitiske kriser. Dette perspektivet støttes av kommunedirektøren som uttalte at dersom mobilnettet hadde sviktet under «Hans», ville det ha tvunget den kommunale kriseledelsen til å endre måten de ledet krisen på. Denne dynamikken understreker betydningen av å ha robuste og pålitelige kommunikasjonsystemer som kan opprettholde effektiv krisehåndtering, selv når tradisjonelle kommunikasjonsnettverk svikter.

Denne analysen indikerer at bruk av teknologi og IKT-verktøy har potensial til å forbedre sivil-militært samarbeid. Imidlertid, avdekker den også utfordringer knyttet til interoperabilitet,

⁷ NORCCIS (Norwegian Command and Control Information System) er et system for kommando og kontroll utviklet av Forsvaret i samarbeid med den norske forsvarsindustrien.

håndtering av gradert informasjon, ressursbegrensninger og i noen tilfeller vilje til informasjonsdeling. For å utnytte teknologiens potensial fullt ut, er det nødvendig med teknologiske oppgraderinger og forbedret interoperabilitet mellom systemene. Samtidig kan bekymringer rundt informasjonsdeling indikere et behov for å styrke samarbeidskulturen i totalforsvaret. Effektiv implementering av teknologiske løsninger krever derfor en balansert tilnærming som omfatter både teknologiske forbedringer til økt fokus på samarbeid og deling på tvers av sektorer og nivåer.

4.7.3 Forsterket sivil-militær forståelse gjennom samøving

Effektiv samhandling mellom sivile og militære enheter krever regelmessig trening, øvelser og forberedelser. Flere informanter har understreket dette ved å fremheve viktigheten av synlighet og tett samarbeid mellom HV og sivilsamfunnet. En offiser understreker at «HV må være en synlig aktør der ute», en oppfatning som støttes av en høyere offiser som tilføyer at «en av HVs viktigste oppgaver er å delta i de ulike rådene og synliggjøre ressurser og kapasiteter». Dette bidrar til å sikre riktig bruk av nasjonens ressurser i kriser, hvor samarbeidet mellom sivilsamfunnet og Forsvaret går begge veier.

I lys av behovet for slikt samarbeid, peker flere eksempler på viktigheten av praktisk trening og øvelser. En områdesjef understreker behovet for styrket samarbeid og sier at, «det er behov for mer samøving med andre beredskapsaktører på lokalt nivå». Som nevnt i forrige del av oppgaven var mobilkommunikasjon avgjørende for koordinering og informasjonsdeling under «Hans». Områdesjefen påpeker at dersom mobilnettet hadde sviktet, ville det ha tvunget HV og den kommunale kriseledelsen til å tilpasse seg og improvisere, noe som ikke er øvd på. Dette understreker viktigheten av samøving i ulike scenarioer for å være best mulig forberedt på uforutsette hendelser.

Tabletop-øvelser med lokale beredskapsaktører fremstår som en praktisk arena for slikt samarbeid. En kommunedirektør nevner den nåværende praksisen hvor kommunen går gjennom planverket en gang i året, og åpner for muligheten til å inkludere beredskapsaktørene i denne gjennomgangen. En militær sjef bekrefter behovet for dette og ser det i HVs interesse. En områdesjef mener at en slik arena ville gitt verdifull kunnskap om hverandre, muligheter til å utvikle relasjoner, koordinere innsatser, og få en forståelse for prosesser og oppdrag.

Informanten fra Sivilforsvaret sier at «vi ønsker at våre ledere ute i våre avdelinger deltar i de rådene, og det gir oss situasjonsforståelse lokalt». Samtidig sier hun at Sivilforsvaret har mindre innsikt i

andre aktørers beredskapsplaner, «vi snakker ikke om planverk [...], der er det virkelig et potensial, der er vi dårlige». Hun uttrykker et sterkt ønske om flere tabletop-øvelser for å bedre samarbeidet og øke forståelsen mellom de ulike aktørene. Dette understreker behovet for økt synlighet og samarbeid på lokalt nivå for å styrke sivil-militær koordinering i krisesituasjoner.

På den andre siden, mens politiet vektlegger betydningen av samøving «på bakken», erkjenner en kommunedirektør utfordringene med å gjennomføre slike øvelser. En områdesjef gir innsikt i de praktiske utfordringene ved å koordinere større øvelser, og bemerker at HVs årlige trening ofte fokuserer på enkeltmanns- og lagsferdigheter, og at inkludering av andre aktører vil øke den administrative belastningen betraktelig.⁸

Avslutningsvis fremhever en områdesjef verdien av erfaring og samvirke med andre beredskapsaktører. «Deltakelse på Trident Juncture 2018 var verdt minimum 5 års trening og samvirke, og grenseoppdraget var det dobbelte». Gjennom disse aktivitetene ble det oppnådd bedre forståelse for roller, diskutert ulike caser, og forbedret rapportering til politiet. Dette synet deles av informanten fra politiet, som reflekterer over verdien av samarbeid over tid og hvordan erfaringene fra koronapandemien virket som en «kickstart» for samarbeidet.

Samlet sett er samøving og trening mellom sivile og militære aktører avgjørende for å bygge kunnskap og situasjonsforståelse på lokalt nivå. Det er generell enighet om nytten av tabletop-øvelser. Disse øvelsene, som er enklere å organisere og krever færre ressurser, har fått bred støtte fra informantene, som uttrykte et ønske om å gjennomføre dem oftere.

Til sammenligning, selv om det også er enighet om fordelene med større feltøvelser, fremkommer det at disse er mer utfordrende å organisere. Større øvelser involverer ofte omfattende logistikk og større ressursbruk, noe som gjør hyppige gjennomføringer vanskelig.

4.7.4 Interkommunalt beredskapsarbeid for sivil-militært samspill

Dagens organisering av det sivil-militære samarbeidet avdekker flere organisatoriske svakheter som påvirker samarbeidet mellom Forsvaret og kommunene. Dette fremkommer tydelig gjennom uttalelsene fra informantene.

En militær sjef uttrykker bekymring for at mange HV-områder har et betydelig antall kommuner å samarbeide med. Han påpeker at det nåværende systemet fungerer i stor grad fordi «de kommunale

⁸ Årlig trening er HVs årlige trening for områdestrukturen og inneholder normalt både trening og øving.

beredskapsrådene ikke er oppe og 'nikker'», noe som antyder at lav aktivitet kompenserer det store kontrollspennet i det sivil-militære samvirket. Imidlertid advarer han om at denne situasjonen kan bli mer problematisk hvis beredskapsarbeidet i kommunene intensiveres, eller i en faktisk krisesituasjon.

For å lette belastningen på sivil-militær samhandling, foreslår han å opprette en spesialisert stilling dedikert til sivil-militært samvirke ved HV-distriktet. Dette kan også legge grunnlaget for et mer strukturert og effektivt samarbeid mellom HV og kommunene. Han understreker at en slik stilling vil være verdifull for å hjelpe områdesjefene i kontakten med kommunene. Det er viktig at områdesjefene får deltatt på de kommunale beredskapsmøtene som arrangeres, «slik at vi får vært der, lyttet innpå og fanget opp».

En annen side av det kommunale samarbeidet blir belyst av en kommunedirektør, som forklarer deres eksisterende samarbeid med tre andre kommuner. Selv om dette samarbeidet er uformelt og ad-hoc, så er «beredskap på dagsorden hele tiden». En offiser foreslår at det bør forskriftsfestes et krav om at alle kommuner skal ha et beredskapsråd, og at samarbeid om slike råd bør være mulig. Han mener at et slikt krav vil være til hjelp, men understreker at «det betinger at HV stiller opp».

Flere informanter visere interesse for etableringen av interkommunale beredskapsråd som et virkemiddel for å styrke det lokale beredskapsarbeidet. En offiser fremhever at slike råd kan føre til en mer effektiv koordinering, «Jeg tror det ville vært fornuftig, for da [...] trenger du ikke reise ut til enkeltpersoner og snakke om det samme [...] så får du alle de gode ideene på bordet og alle får det samme bildet». Informanten fra Sivilforsvaret påpeker at dagens organisering ikke er optimal, og at interkommunalt samarbeid vil skape «en noe større beredskapsarena».

Selv om det er et tydelig ønske om å styrke kommunesamarbeidet, påpeker en informant fra statsforvalteren juridiske og rettslige begrensninger. Det er viktig at samarbeidet ikke underminerer kommunedirektørens autoritet eller kommunestyrets autonomi. «Man kan ikke ha et samarbeid som gjør kommunedirektøren død og maktesløs». Man kan ikke overføre ansvaret til andre kommuner, «kommunestyret kan heller ikke settes sjakk matt i den enkelte kommune». Det er viktig å respektere prinsippet om kommunestyrets autonomi og ikke sette det i fare, det er i så fall et operativt samarbeid man snakker om. Han avslutter med å si at man «må vokte seg for å ikke forplikte nabokommunen utover det som er lovmessig, kommuneloven er jo en gang sånn, og det må man respektere».

Til tross for disse juridiske og rettslige hensynene, er det viktig å se på de praktiske mulighetene for samarbeid. Informanten fra statsforvalteren påpeker at et forsterket kommunesamarbeid gir nye

muligheter, spesielt innen tabletop-øvelser. En militær sjef peker på HVs potensiale til å fungere som en fasilitator for slike tabletop-øvelser som kan involvere flere kommuner samtidig, «det er definitivt noe vi kan gjøre». Dette kan bidra til å styrke samarbeidet og forbedre kriseberedskapen.

Avslutningsvis, dagens organisering av det sivil-militære samarbeidet avdekker klare organisatoriske svakheter som påvirker samarbeidet mellom HV og kommunene. Disse utfordringene, som inkluderer behovet for økt stabskraft, og etablering av formaliserte samarbeidsstrukturer, bør håndteres for å fremme et effektivt samarbeid på lokalt nivå. Ved å opprette dedikerte samarbeidsstillinger og legge til rette for gjennomføringen av tabletop-øvelser, er det potensial for å styrke samarbeidet mellom sivile og militære aktører.

4.8 Diskusjon

Analysen har avslørt faktorer som både fremmer og hemmer effektivt samarbeid mellom sivile og militære aktører. Gjennom å undersøke liaisonering, effektiv bruk av teknologi, viktigheten av samøvinger, og potensialet i interkommunalt samarbeid, vil jeg utforske konkrete tilnærminger for å styrke samvirke mellom sivile og militære enheter. Målet er å identifisere tiltak som kan bidra til en bedre koordinert og mer effektiv respons i krisesituasjoner.

4.8.1 Liaisonering som bindeledd i sivil-militært samvirke

Liaisonering har vist seg å være et kritisk element i sivil-militært samvirke. I løpet av ekstremværet «Hans» fungerte liaisoneringen som et verktøy for effektiv samhandling, rask respons, og for å utvikle situasjonsforståelse.

Gjennom perspektivet av Bensons teori om vellykket samarbeid, fremkommer det tydelig hvor sentral liaisonering er. Benson understreker betydningen av å forstå hver aktørs rolle, enighet om oppgavens natur, verdsetting av bidrag fra andre organisasjoner og effektiv koordinering for vellykket samarbeid. Liaisoneringen bidrar til å realisere disse aspektene ved å klargjøre roller, formidle intensjoner og sikre koordinert samhandling mellom aktørene.

Likevel avdekker analysen betydelige utfordringer, spesielt knyttet til mangelen på liaisonoffiserer i HVs områdestruktur. Dette kan undergrave effektiv koordinering, som er en sentral del av Bensons teori. For å møte denne utfordringen, kan det være hensiktsmessig for HV å øke investeringene i liaisoneringsfunksjonen, herunder å økt antallet stillinger og tilby målrettet opplæring for liaisonoffiserer.

En annen viktig observasjon er at begrepet «liaison» ofte er uklart i den sivile sektoren. En tydeligere definisjon og avklaring av forventninger til rollen kan bidra til et forbedret samarbeid og forståelse på tvers av sektorer.

Oppsummert spiller liaisonering en viktig rolle i det sivil-militære samvirket. For å maksimere effektiviteten i fremtiden, kreves det investeringer i menneskelige ressurser og en grundigere forståelse av liaisoneringsrollens betydning.

4.8.2 Teknologi og IKT-verktøy

Analysen har avdekket at informasjonsdeling og bruk av teknologi er kritiske verktøy for å styrke sivilt-militært samarbeid. I denne diskusjonen utforsker jeg hvordan disse elementene bidrar til forbedret situasjonsforståelse, samtidig som jeg adresserer de utfordringene som har blitt identifisert.

Ifølge Endsleys modell for situasjonsforståelse, kan teknologi bidra til å forbedre situasjonsforståelsen på tvers av alle nivåer. Ved å formidle et situasjonsbilde via datasystemer, blir relevant informasjon tilgjengelig for flere aktører på et riktig tidspunkt. Dette fremhever viktigheten av VTC og felles datadelingssystemer, som begge er spesielt nyttige for lokal samordning og koordinering i sivilt-militært samvirke (Malerud et al., 2021, s. 18).

Videre belyser analysen viktige utfordringer, blant annet knyttet til gradert informasjon og sårbarheten til mobilnettverk. Begrensninger i informasjonsflyten på grunn av gradert informasjon og mangel på riktige kommunikasjonsplattformer kan svekke situasjonsforståelsen (Malerud et al., 2021, s. 21). I tillegg understreker sårbarheten til mobilnettverk, spesielt under sikkerhetspolitiske kriser, behovet for alternative kommunikasjonsløsninger.

Et relevant eksempel på dette er prosjektet som omfatter integrasjon av NBN med områdesjefens FIS Basis klient, for å dele gradert informasjon ned til lokalt. Dette tiltaket, som svarer til Totalberedskapskommisjonens (2023, s. 31, 117) anbefalinger, illustrerer hvordan teknologiske verktøy kan styrke situasjonsforståelsen lokalt. Imidlertid er det begrensninger i prosjektet, siden HV-områdene kun disponerer én FIS Basis klient og dette krever fysisk møte mellom deltakerne.

Interoperabilitetsproblemer utgjør en betydelig barriere, spesielt på det lokale nivået hvor ressurser ofte er begrenset. Når enkelte aktører er uvilleg til å dele informasjonen, kan det indikere en «silomentalitet», noe som potensielt kan svekke situasjonsforståelsen og redusere effektiviteten av

samarbeidet (Jacobsen & Thorsvik, 2013, s. 114). FFI (2021, s. 21) understreker viktigheten av at effektiv informasjonsdeling avhenger av tilliten mellom aktører, og at det må utvikles en kultur som beveger seg fra «need-to-know» til «responsibility-to-share» for å bygge tillit og effektivisere situasjonsforståelse. Derfor er det avgjørende å etablere en kultur for informasjonsdeling og samarbeid mellom alle aktører i totalforsvaret, uavhengig av nivå, for å styrke den samlede situasjonsforståelsen.

For å ytterligere styrke det sivil-militært samarbeidet, må det sikres at informasjonen kan deles på tvers av ulike nivåer og sektorer. Dette kan kreve koordinering og styring på nasjonalt nivå, inkludert utvikling og implementering av enhetlige verktøy og standarder, for å sikre effektiv informasjonsdeling (Jacobsen & Thorsvik, 2013, s. 217). Beslutningstakere på alle nivåer må forplikte seg til å implementere teknologiske løsninger som styrker dette samarbeidet, inkludert en nasjonal koordineringsinnsats for å sikre en samordnet tilnærming til teknologiske verktøy (NOU 2023: 17, s. 31, 117).

4.8.3 Forsterket sivil-militær forståelse gjennom samøving

I denne delen vil jeg utforske hvordan samøving og trening mellom militære og sivile aktører, påvirker effektiv samhandling i krisesituasjoner på lokalt nivå. Flere av informantene understreker behovet for økt samarbeid og trening med andre beredskapsaktører.

I lys av Bensons fire kritiske elementer for vellykket samarbeid, er det tydelig at en felles forståelse og effektiv koordinering er sentrale komponenter for suksessfull interaksjon. Ved å skape en arena for simulert problemløsning gjennom tabletop-øvelser kan denne felles forståelsen styrkes (Kristiansen et al., 2017, s. 27). Slike øvelser gir beredskapsaktører muligheten til å fordype seg i hverandres roller og plikter og lære hvordan man kan reagere effektivt på kriser. Selv om Bensons prinsipper gir en nyttig ramme, er det viktig å anerkjenne potensielle begrensninger og utfordringer som kan oppstå i praksis. En slik utfordring er balansen mellom behovet for rask respons og nødvendigheten av grundig koordinering og planlegging. I en krisesituasjon kan det være nødvendig med umiddelbar handling, noe som kan være i konflikt med behovet for omfattende koordinering og konsensusbygging.

For å styrke og utvikle menneskelige relasjoner mellom aktørene, er teambygging og felles problemløsning viktig. Sjøvold (2020, s. 27) forklarer at grupper med felles mål kan dele ideer og ressurser for å overgå den individuelle kapasiteten. Slike aktiviteter, som å gjennomføre simuleringsøvelser av reelle kriser, fremmer gjensidig forståelse og bygger tillit. Denne tilliten er

ifølge Totalberedskapskommisjonen (2023, s. 55), et avgjørende element i realiseringen av samvirkeprinsippet.

Selv om betydningen av teambygging gjenspeiler Bensons prinsipper om effektivt samarbeid, er det viktig å være oppmerksom på risikoen for gruppetenkning og konformitet som kan oppstå fra tette sosiale bånd. Disse fenomenene kan føre til at viktige perspektiver og advarsler overses (Herberg & Torgersen, 2023, s. 515). Derfor må det legges vekt på å opprettholde en kultur av åpen dialog og kritisk tenkning for å sikre at samarbeidet forblir dynamisk og effektivt.

Situasjonsforståelsen vil i sterk grad påvirkes av individuelle faktorer som informasjonsprosesseringsevne som igjen avhenger av erfaringsnivå og trening (Malerud et al., 2021, s. 18). Endsleys modell for situasjonsforståelse kan operasjonaliseres slik at den kan nyttes under slike øvelser for å trene opp evnen til å forstå hva som foregår, hvilken betydning det har og hva som kommer til å skje (Matthews et al., 2004, s. 160–161). I en sivil-militær sammenheng kan dette bety å integrere forståelsen av både militære operasjoner og sivile beredskapsbehov, noe som krever en detaljert forståelse av hverandres arbeidsprosesser og kapabiliteter.

Analysen avdekker at det er utfordringer knyttet til å gjennomføringen av større øvelser, spesielt med tanke på ressursbegrensninger og praktiske hindringer. Dette indikerer behovet for en grundig planlegging og ressursallokering for å sikre at denne type samøving og trening kan gjennomføres effektivt, men det er enklere og mindre ressurskrevende å gjennomføre tabletop-øvelser.

Tabletop-øvelser tilbyr en ressurseffektiv måte for å styrke forståelsen og tilliten blant totalforsvarsaktørene. Disse øvelsene krever færre ressurser sammenlignet med større feltøvelser, og kan derfor gjennomføres oftere. Analysen peker på utfordringene knyttet til gjennomføringen av større, mer komplekse øvelser, men disse øvelsene er også viktige for å teste beredskapsaktørenes evne til å håndtere mer realistiske og komplekse scenarioer. For å sikre en sømløs integrering av militære og sivile beredskapsaktører, må derfor tabletop-øvelser og større feltøvelser integreres i kontinuerlig samøving og relasjonsbygging. Slik kan beredskapsaktørene styrke sin evne til krisehåndtering og være forberedt på å håndtere uforutsette hendelser.

4.8.4 Interkommunalt beredskapsarbeid for sivil-militært samspill

Dagens organisering av det sivil-militære samarbeidet avdekker flere organisatoriske svakheter som påvirker samarbeidet mellom HV og kommunene. Disse utfordringene inkluderer kompleksiteten

med å samarbeide med mange kommuner og mangel på dedikerte stillinger for sivilt-militært samarbeid i HV.

En militær sjef uttrykker bekymring over HVs omfattende samarbeid med mange kommuner. Han påpeker at systemets effektivitet for tiden kompenseres av lav aktivitet i beredskapsrådene, men advarer om at dette kan bli et problem hvis beredskapsarbeidet i kommunene intensiveres. For å styrke sivil-militær samhandling foreslår han å rendyrke en stilling dedikert til dette ved HV-distriktet, som kan støtte områdesjefene i deres samarbeid med kommunene.

Dette behovet for klare roller og ansvarsfordeling korresponderer direkte med Bensons første kriterium for vellykket samarbeid: en felles forståelse av hver organisasjons rolle og foretrukne metoder.

Cullen og Reichborn-Kjennerud (2017, s. 8) beskriver hvordan sammensatte trusler krever en grundig og felles forståelse av trusselbildet, noe som kan forsterkes gjennom interkommunalt beredskapsråd. Samarbeid i interkommunale beredskapsråd kan øke evnen til å forstå risikoer og sårbarheter over et større geografisk område (Meld. St. 5 (2020-2021), s. 104). Endsleys modell for situasjonsforståelse kan her være nyttig, ettersom den fremmer evnen til å tolke informasjon og forutse hendelser. Dette er viktig for å kunne oppdage og håndtere sammensatte trusler. Et slikt samarbeid understreker viktigheten av effektiv koordinering, i tråd med Bensons fjerde kriterium.

Samtidig må man balansere behovet for samarbeid med respekten for kommunal autonomi, og finne en måte å operere innenfor juridiske og rettslige rammer. Informanten fra statsforvalteren påpeker viktigheten av å ikke undergrave kommunedirektørens autoritet eller kommunestyrets autonomi.

I denne konteksten åpner et styrket kommunesamarbeid, spesielt innen gjennomføring av tabletop-øvelser, for nye muligheter. En militær sjef fremhever HVs potensial til å fungere som fasilitator for slike øvelser, noe som kan føre til sterkere samarbeid, bedre kriseberedskap og en klarere rolle for HV.

Avslutningsvis, ved å adressere de identifiserte organisatoriske svakhetene gjennom opprettelse av dedikerte samarbeidsstillinger og formaliserte samarbeidsstrukturer som interkommunalt beredskapsråd, kan dette være en vei mot et mer effektivt sivilt-militært samarbeid på lokalt nivå. Dette bekreftes av erfaringene fra kommunesamarbeidet under håndteringen av kvikkleireskredet på Gjerdrum i 2020. Totalberedskapskommissjonen (2023, s. 70–71) peker på samarbeidet under denne

hendelsen for å understreke behovet for en kontinuerlig utvikling av samarbeidsmodeller som støtter effektiv krisehåndtering og samhandling.

4.9 Delkonklusjon

Dette forskningsspørsmålet søkte å besvare hvilke forhold HV bør prioritere for å få et tettere sivil-militært samvirke på lokalt nivå. Analysen har identifisert flere viktige forhold i denne sammenhengen.

Liaisering har vist seg å være en avgjørende komponent i sivil-militært samvirke.

Teknologi og IKT-verktøy er viktige elementer for forsterket sivil-militært samarbeid. Teknologiske verktøy som VTC og datadelingssystemer er verdifulle for koordinering, men utfordringene knyttet til deling av gradert informasjon og sårbarheten i mobilnettverk gir grunn til bekymring.

Samøving og trening er avgjørende for effektiv samhandling i krisesituasjoner. Tabletop-øvelser kan være spesielt nyttige ved å tilby en plattform for simulert problemløsning, men praktiske hindringer og ressursbegrensninger kan være utfordrende.

Interkommunalt samarbeid kan fungere som en løsning for å navigere gjennom de organisatoriske utfordringene i sivil-militært samspill. Dette kan gi en dypere forståelse av truslene og forbedre håndteringen av dem. Men balansen mellom kommunal autonomi og juridiske rammer må navigeres nøye.

5 Konklusjon

Oppgaven har undersøkt hvilke muligheter og utfordringer HV står overfor for å fremme et tettere sivil-militært samvirke på lokalt nivå, og hvordan dette samvirket kan bidra til en felles situasjonsforståelse. Dette har blitt utforsket gjennom tre forskningsspørsmål som fokuserer på HVs rolle som teigeier, betydningen av situasjonsforståelse i krisehåndteringen under «Hans», og hvordan HV kan forbedre samvirket med andre beredskapsaktører.

Forskningsspørsmål en:

Undersøkelsen har vist at HV har en klar intern konsensus om teigeierrollens bredde og kompleksitet. Imidlertid eksisterer det utfordringer knyttet til kulturelle forskjeller og manglende forståelse av rollen

blant totalforsvarsaktørene. Subkulturelle forskjeller i Forsvaret skaper barrierer for effektivt samarbeid, og på sivil side fremheves behovet for økt opplysningsarbeid og proaktiv kommunikasjon fra HVs side. For å styrke sivilt-militært samvirke og oppnå en felles situasjonsforståelse, kreves det en koordinert innsats fra både HV og totalforsvarsaktørene. Dette innebærer en helhetlig tilnærming som inkluderer dialog, utdanning, felles øvelser og forbedret informasjonsdeling. Slike tiltak er avgjørende for å fremme en dypere, felles forståelse av teigeierrollen og vil bidra til å redusere misforståelser, styrke samarbeidet og forbedre beredskapen i totalforsvaret. En slik forståelse er essensiell for å realisere HVs potensial som en integrert og respektert aktør i sivilt-militært samvirke på lokalt nivå.

Forskningsspørsmål to:

Ekstremværet «Hans» har illustrert betydningen av situasjonsforståelse og samvirke i krisehåndtering. Situasjonsforståelse har vist seg å være avgjørende for effektiv krisehåndtering, med tidlig oppfattelse og forståelse som kritiske faktorer. Teknologi, effektiv ledelse og fleksibilitet spilte også viktige roller i krisehåndteringen. For å forbedre sivil-militær samordning i fremtidige kriser, må man adressere utfordringer knyttet til bistandsanmodninger, integrasjon av Sivilforsvaret og styrking av samarbeidet mellom alle aktører.

Sammenfattet gir undersøkelsen av ekstremværet «Hans» viktige innsikter som kan guide og informere fremtidige tiltak for å styrke sivilt-militært samvirke. Med målrettet innsats kan utfordringene som ble identifisert omformes til muligheter for en sterkere og mer koordinert beredskap.

Forskningsspørsmål tre:

Liaisering mellom HV og sivile og militære aktører er essensiell for å oppnå en felles situasjonsforståelse. For å fremme et tettere sivilt-militært samvirke på lokalt nivå, må HV intensivere liaisoneringen, fremme behovet for informasjonsdeling og interoperabilitet, delta aktivt i samøving og trening, og gripe muligheten om et interkommunalt samarbeid blir en realitet for samordning av beredskapsarbeid på sivil side.

I lys av funnene i undersøkelsen er det tydelig at det finnes et potensiale for å få et tettere sivilt-militært samvirke på lokalt nivå. For å realisere dette potensialet anbefales følgende:

-
- HV bør proaktivt kommunisere og klargjøre sin teigeierrolle overfor eksterne aktører for å fremme forbedret forståelse og samarbeid.
 - HV bør fortsette å vektlegge en tidlig situasjonsforståelse, og legge forholdene til rette for at områdestrukturen kan agere på en tydelig og forstått oppdragsintensjon.
 - HV bør prioritere og etablere personlige relasjoner med lokale beredskapsaktører.
 - HV bør investere mer i liaisonfunksjonen, klargjøre rollen, og fremme en felles forståelse av dens betydning på tvers av sektorer.
 - HV bør være pådriver for at totalforsvarsaktørene etablerer standardiserte rapporteringsmetoder for konsistent informasjonsdeling.
 - HV bør være en pådriver for at totalforsvaret investerer mer i teknologiske løsninger for effektiv informasjonsdeling.
 - HV bør ta initiativet til å arrangere tabletop-øvelser med kommunene og øke antall øvelser innenfor en sivil-militær kontekst.
 - HV bør støtte initiativer for interkommunalt samarbeid. Bidra med sin kompetanse og erfaring til bred kunnskapsdeling og samordning i interkommunale beredskapsråd, samtidig som de respekterer balansen mellom kommunal autonomi og juridiske rammer.

Samlet indikerer denne forskningen at HV spiller en nøkkelrolle i utviklingen av sivilt-militært samvirke på lokalt nivå, og at dette samvirket er avgjørende for å oppnå en felles situasjonsforståelse, som er nødvendig for effektiv krisehåndtering. Gjennom økt samarbeid, informasjonsdeling og forståelse av hverandres roller og ansvar, kan HV og andre beredskapsaktører bedre forberede seg på å møte ulike utfordringer og trusler i fremtiden. Dette vil styrke totalforsvarets beredskap og bidra til å beskytte samfunnet i møte med ulike utfordringer og kriser.

5.1 Veien videre

Denne studien har avdekket noen forhold for å få et tettere sivilt-militært samvirke. HVs kontrollspenn, der noen HV-områder har opptil syv kommuner å samarbeide med er blitt grundig analysert og diskutert. Studien har også vurdert hvilke muligheter en alternativ samordning av beredskapsarbeid på sivil side kan tilby for HV. Imidlertid har denne studien ikke utforsket er HV

organisatoriske tilnærming til sivil-militært samarbeid. HV har en landsdekkende områdestruktur der det er det enkelte HV-områdets områdestab som utfører det sivil-militære samarbeidet lokalt. Basert på disse funnene, fremstår følgende spørsmål som relevante for videre forskning:

- Er det hensiktsmessig å opprette flere områdestaber som kadre, spesielt der hvor HV-områdene har et stort antall kommuner å samarbeide med?
- Er det hensiktsmessig å tildele områdestabene flere ressurser, inkludert økonomiske midler, teknologi, materiell og støtte til kompetanseutvikling?
- Er det hensiktsmessig å gjennomføre en bredere studie for å undersøke kunnskapen og forståelsen av HVs teigeierrolle internt i Forsvaret, med deltakelse fra informanter fra ulike nivåer, forsvarsgrener og avdelinger?

Gjennom forskning på disse spørsmålene kan man oppnå dypere innsikt i hvordan HV kan optimalisere sin rolle som «limet» i det lokale og regionale beredskapsarbeidet. Videre forskning på disse områdene kan bidra til å operasjonalisere intensjonene som er uttrykt i Totalberedskapskommisjonen (2023), og dermed bidra til en mer effektiv beredskap i Norge.

Litteraturliste

- Bjerga, K. I., & Gjeseth, G. (2010). Heimevernet og Hæren Landforsvaret stykkevis og delt—
Eller helt? *Norwegian Institute for Defence Studies*, 1–89.
<https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/handle/11250/99275>
- Boe, O. (2019). Lederens evne til å håndtere stress i operasjoner. I O. Boe (Red.), *Militær ledelse* (1. utgave, s. 313–336). Fagbokforlaget.
- Bottenvik-Hartmann, K. (2021). *Sivilt-militært samvirke innenfor beredskapsarbeid*
[Masteroppgave, FHS]. <https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/handle/11250/2830059>
- Brinkmann, S. (2012). Qualitative Inquiry in Everyday Life: Working with Everyday Life. I
K. Metzler (Red.), *Qualitative Inquiry in Everyday Life: Working with Everyday Life*
Materials (s. 11–31). SAGE. <https://books.google.no/books?id=qGpEAgAAQBAJ>
- Cullen, P. J., & Reichborn-Kjennerud, E. (2017). *Understanding Hybrid Warfare*.
Multinational Capability Development Campaign (MCDC).
[https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachme
nt_data/file/647776/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/647776/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf)
- Degnepoll, I. (2017). *Beredskap på deltid* [Masteroppgave, FHS].
<https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/handle/11250/2477951>
- Einang, K. H. (2020). *Samvirke og gjensidig støtte: Utfordringer i det regionale og lokale totalforsvaret i Rogaland* [Masteroppgave, Universitetet i Stavanger].
<https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/handle/11250/2728443>
- Endsley, M. R. (2000). Theoretical Underpinnings of Situation Awareness: A Critical
Review. I D. J. Garland & M. R. Endsley (Red.), *Situation Awareness Analysis and*
Measurement (s. 3–32). Lawrence Erlbaum Associates.

Endsley, M. R., & Robertson, M. M. (2000). Training for Situation Awareness in Individuals and Teams. I M. R. Endsley & D. J. Garland (Red.), *Situation Awareness Analysis and Measurement* (s. 349–365). Lawrence Erlbaum Associates.

Forskrift om kommunal beredskapsplikt. (2011). *Forskrift om kommunal beredskapsplikt—Lovdata* (FOR-2011-08-22-894). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-08-22-894?q=den%20kommunale%20beredskapsplikten>

Forsvarsdepartementet. (2015). *Ekspertgruppen for forsvaret av Norge—Et felles løft*.

Forsvarsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/fd/dokumenter/et-felles-loft-webversjon.pdf>

Forsvarsdepartementet. (2023). *Høringsnotat om forslag til forskrift om Forsvarets bistand til offentlige myndigheter og andre beredskapsaktører med ansvar for samfunnssikkerhet, kritiske samfunnsfunksjoner eller kritisk infrastruktur*. Forsvarsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/forsvarets-bistand-til-andre-enn-politiet/id2961270/>

Forsvarsdepartementet, & Justis- og beredskapsdepartementet. (2018). *Støtte og samarbeid, En beskrivelse av totalforsvaret i dag*.

https://www.regjeringen.no/no/dokument/dep/fd/veiledninger_brosjyrer/2018/stotte-og-samarbeid/id2605017/

Forsvarsstaben. (2019). *Forsvarets fellesoperative doktrine* (1. utg.). Forsvarsstaben.

<https://regelverk.forsvaret.no/fileresult?attachmentId=18333277>

Forsvarsstaben. (2020). *Forsvarets grunnsyn på ledelse*. Forsvarssjefen.

<https://regelverk.forsvaret.no/fileresult?attachmentId=19703941>

Furseth, I., & Everett, L. E. (2022). *Masteroppgaven Hvordan begynne—Og fullføre* (3. utg.).

Universitetsforlaget.

Fylkesmannens samfunnssikkerhetsinstruks. (2015). *Instruks for fylkesmannens og*

Syssele mannen på Svalbards arbeid med samfunnssikkerhet, beredskap og

krisehåndtering (FOR-2015-06-19-703). Lovdata.

<https://lovdata.no/LTI/forskrift/2015-06-19-703>

Gulichsen, S., Vatne, D. F. V., & Dahl, P. K. (2020). *FFI-rapport 20/01489 Heimevernet mot*

2030: Mulige oppdrag og ambisjonsnivåer (FFI-rapport 20/01489). FFI.

[https://publications.ffi.no/nb/item/heimevernet-mot-2030-mulige-opdrag-og-](https://publications.ffi.no/nb/item/heimevernet-mot-2030-mulige-opdrag-og-ambisjonsnivaer)

[ambisjonsnivaer](https://publications.ffi.no/nb/item/heimevernet-mot-2030-mulige-opdrag-og-ambisjonsnivaer)

Hammervoll, T. (2014). *Beredskapslogistikk*. Fagbokforlaget.

Hanssen Nestande, T., & Rønvik-Møien. (2018). *Regionalt samvirke i Totalforsvaret. En*

studie i sivilt-militært samvirke i Møre og Romsdal [Masteroppgave, Universitetet i

Stavanger]. [https://uis.brage.unit.no/uis-](https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/bitstream/handle/11250/2565687/Nestande_Torstein_Roenvik-Moeien-Oeystein.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

[xmlui/bitstream/handle/11250/2565687/Nestande_Torstein_Roenvik-Moeien-](https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/bitstream/handle/11250/2565687/Nestande_Torstein_Roenvik-Moeien-Oeystein.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

[Oeystein.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/bitstream/handle/11250/2565687/Nestande_Torstein_Roenvik-Moeien-Oeystein.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Heier, T., & Kjølberg, A. (2013). Innledning. I T. Heier & A. Kjølberg (Red.), *Mellom fred*

og krig: Norsk militær krisehåndtering (s. 11–18). Universitetsforlaget.

Helse- og omsorgstjenesteloven. (2011). [Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m.](#)

[\(Helse- og omsorgstjenesteloven\)—Lovdata \(LOV-2011-06-24-30\). Lovdata.](#)

<https://lovdata.no/forskrift/2011-08-22-894>

Herberg, M., & Torgersen, G.-E. (2023). Ledelseskompetanse for det uforutsette. I *Militær*

leder- og ledelsesutvikling i teori og praksis (s. 498–524). Universitetsforlaget.

Hove, K. H., Berg-Knutsen, E., Dahl, P. K., & Rones, N. (2021). *FFI-Rapport 19/01682*

Heimevernet mot 2030: Framtidig rolle og oppgaver (Forskningsrapport 19/01682).

-
- FFI. <https://www.ffi.no/publikasjoner/arkiv/heimevernet-mot-2030-framtidig-rolle-og-oppgaver>
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Jacobsen, D. I., & Thorsvik, J. (2013). *Hvordan organisasjoner fungerer* (4. utg.). Fagbokforlaget.
- Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W., & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori?* Universitetsforlaget.
- Johansen, R. B., Fosse, T. H., & Boe, O. (2019). Hva er militær ledelse? I O. Boe (Red.), *Militær ledelse* (1. utgave, s. 15–38). Fagbokforlaget.
- Kaiser, J. H. (2022). Totalforsvaret lokalt og regionalt—Status og utfordringer. I P. M. Norheim-Martinsen (Red.), *Totalforsvaret i praksis* (1. utgave, 1. opplag, s. 34–50). Gyldendal.
- Kommunikasjonsseksjonen i Heimevernet. (2020). HV i grenseland. *Heimevernsbladet*, 1/2020, 1–60.
- <https://www.forsvaret.no/heimevernet/heimevernsbladet/heimevernsbladets-arkiv-2>
- Kristiansen, E., Magnussen, L. I., Sørensen, J. L., Klein, J., & Christiansen, A. M. (2017). *Samvirke en lærebok i beredskap* (E. Carlström, Red.). Universitetsforlaget.
- Malerud, S., Hennem, A. C., & Toverød, N. (2021). *FFI-rapport 21/00246. Situasjonsforståelse ved sammensatte trusler—Et konseptgrunnlag* (21/00246). FFI.
- <https://www.ffi.no/publikasjoner/arkiv/situasjonsforstaelse-ved-sammensatte-trusler-et-konseptgrunnlag>
- Matthews, M. D., Strater, L. D., & Endsley, M. R. (2004). Situation Awareness Requirements for Infantry Platoon Leaders. *Military Psychology*, 16(3), 149–161.
- https://doi.org/10.1207/s15327876mp1603_1

Mattis, J. N., & West, F. J. (2019). *Call sign chaos: Learning to lead* (First edition). Random House.

Meld. St. 5 (2020-2021). *Samfunnssikkerhet i en usikker verden*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-5-20202021/id2770928/>

Meld. St. 29 (2011-2012). *Samfunnssikkerhet*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-29-20112012/id685578/>

Meyer, J. (2018). *Kompleksitet og samhandling* [Masteroppgave, FHS]. https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/2505654/MA_2018_Meyer.pdf?sequence=1

Narum, M. (2013). *Heimevernet som bistandsressurs til politiet* [Masteroppgave, FHS]. <https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/100084/Narum%20Morten%20-%20masteroppgave%20FHS.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

NATO. (2022). *Allied Joint Publication.3.2. Allied Joint Doctrine for Land Operations*. NATO. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1085158/20220207-AJP3-2_EDB_Land_Ops.pdf

Norheim-Martinsen, P. M. (2019). Introduksjon: Det nye totalforsvaret—Utviklingstrekk og utfordringer. I P. M. Norheim-Martinsen (Red.), *Det nye totalforsvaret* (1. utgave, s. 11–20). Gyldendal.

NOU 2000: 24. (2000). *Et sårbart samfunn Utfordringer for sikkerhets- og beredskapsarbeidet i samfunnet Innstilling fra utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 3. September 1999 Avgitt til Justis- og politidepartementet 4. Juli 2000*. Justis- og politidepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/1c557161b3884335b4f9b89bbd32b27e/no/pdfa/nou200020000024000dddpdfa.pdf>

NOU 2023: 14. (2023). *Forsvarskommisjonen av 2021. Forsvar for fred og frihet. Utredning fra et utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 17. Desember 2021* Avgitt til Forsvarsdepartementet 3. Mai 2023. regjeringen.no; Forsvarsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-14/id2974821/>

NOU 2023: 17. (2023). *Nå er det alvor Rustet for en usikker fremtid. Utredning fra et utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 21. Januar 2022* Avgitt til Justis- og beredskapsdepartementet 5. Juni 2023. Justis- og beredskapsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/4b9ba57bebae44d2bebf845ff6cd5f5/no/pdfs/nou202320230017000dddpdfs.pdf>

Nyeng, F. (2012). *Nøkkelbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori* (4. utg.). Fagbokforlaget.

Prop. 1 S (2014-2015). *Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak) FOR BUDSJETTÅRET 2015 Utgiftskapitler: 1700–1795 Inntektskapitler: 4700–4799.* Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Prop-1-S-20142015/id2005450/>

Prop. 1 S (2022-2023). *For budsjettåret 2023 under Forsvarsdepartementet Utgiftskapitler: 1700–1791 Inntektskapitler: 4700–4799.* Forsvarsdepartementet. https://www.regjeringen.no/contentassets/826a4b6b30de43589d6e680c985611d3/no/pdfs/prp202220230001_fdddpdfs.pdf


Prop. 2 S (2017-2018). *Videreutviklingen av Hæren og Heimevernet Landmaktproposisjon.* Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-2-s-20172018/id2575441/?q=landmaktproposisjonen>

-
- Prop. 61 LS (2014-2015). *Endringer i politiloven mv. (Trygghet i hverdagen – nærpolitireformen)*. Justis- og beredskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-61-s-2014-2015/id2398784/>
- Prop. 62 S (2019-2020). *Vilje til beredskap – evne til forsvar Langtidsplan for forsvarssektoren*. Forsvarsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-62-s-20192020/id2697623/>
- Prop. 151 S (2015-2016). *Kampkraft og bærekraft Langtidsplan for forsvarssektoren*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-151-s-20152016/id2504884/>
- Rongved, G. F. (2022). Forord. I P. M. Norheim-Martinsen (Red.), *Totalforsvaret i praksis* (s. 5–7). Gyldendal.
- Røislien, H. E. (2021). Hva er egentlig kultur? Et blikk på kulturens form og funksjon i Forsvaret. I T. Heier (Red.), *Militærmakt i nord* (s. 263–283). Universitetsforlaget.
- Sikkerhetsloven. (2018). *Lov om nasjonal sikkerhet (sikkerhetsloven)* (LOV-2018-06-01-24). [Lovdata. https://lovdata.no/lov/2018-06-01-24](https://lovdata.no/lov/2018-06-01-24)
- Sivilbeskyttelsesloven. (2010). *Lov om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret (sivilbeskyttelsesloven)*—Lovdata (LOV-2010-06-25-45). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2010-06-25-45?q=sivilbeskyttelsesloven>
- Sivilforsvaret. (2023, september 4). *Sivilforsvarets bidrag under ekstremværet «Hans»*. Sivilforsvaret. <https://www.sivilforsvaret.no/aktuelt/2023/sivilforsvarets-bidrag-under-ekstremvaret-hans/>
- Sjef Heimevernet. (2022). *Konsept for utvikling av Heimevernet i rammen av territorielle operasjoner*. (Hentet fra FIS B)
- Sjøvold, E. (2020). Presterer gruppa bedre enn summen av enkeltmedlemmenes bidrag? I *Teamet* (s. 24–31). Universitetsforlaget.

-
- Skogan, J. K. (2009). *Krisehåndtering Opprinnelse, utvidelse og norsk forsvarsplanlegging*.
NUPI. <https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/bitstream/handle/11250/285101/Skogan-NUPI-rapport.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
- St.meld. nr. 17 (2001-2002). *Samfunnssikkerhet Veien til et mindre sårbart samfunn Tilråding fra Justis- og politidepartementet av 5. April 2002, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Bondevik II)*. Det kongelige justis- og politidepartement.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-17-2001-2002/id402587/>
- St.prp. nr. 42 (2003-2004). *Den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005–2008*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stprp-nr-42-2003-2004/id208939/>
- Thomstad, A. B. (2019). Totalforsvaret i et militært perspektiv. I P. M. Norheim-Martinsen (Red.), *Det nye totalforsvaret* (1. utgave, s. 41–59). Gyldendal.
- Vego, M. (2015). On Operational Leadership. *JPME Today, JFQ* 77, 60–69.
https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/jfq/jfq-77/jfq-77_60-69_Vego.pdf
- Wither, J. K. (2020). Back to the future? Nordic total defence concepts. *Defence Studies*, 20(1), 61–81. <https://doi.org/10.1080/14702436.2020.1718498>
- Wormdal, B. (2021, september 16). *Russiske militære styrker øver lenger vest: Norge krever åpenhet av Russland*. NRK. https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/russiske-militaere-styrker-over-lenger-vest_-norge-krever-apenhet-av-russland-1.15652906


Vedlegg

Vedlegg 1: Godkjenning fra Sikt

 Norsk ▾ Roar Solberg ▾

Meldeskjema / Heimevernet - "Overalt-Alltid!": En katalysator for Totalforsvaret? / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer	Vurderingstype	Dato
120987	Automatisk 	12.08.2023

Tittel
Heimevernet - "Overalt-Alltid!": En katalysator for Totalforsvaret?

Behandlingsansvarlig institusjon
Forsvarets Høgskole / Forsvarets stabsskole

Prosjektansvarlig
Hallvard Notaker

Student
Roar Solberg

Prosjektperiode
01.08.2023 - 20.11.2023

Kategorier personopplysninger
Alminnelige

Lovlig grunnlag
Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 20.11.2023.

[Meldeskjema](#)

Grunnlag for automatisk vurdering

Meldeskjemaet har fått en automatisk vurdering. Det vil si at vurderingen er foretatt maskinelt, basert på informasjonen som er fylt inn i meldeskjemaet. Kun behandling av personopplysninger med lav personvernuleppe og risiko får automatisk vurdering. Sentrale kriterier er:

- De registrerte er over 15 år
- Behandlingen omfatter ikke særlige kategorier personopplysninger:
 - Rasemessig eller etnisk opprinnelse
 - Politisk, religiøs eller filosofisk overbevisning
 - Fagforeningsmedlemskap
 - Genetiske data
 - Biometriske data for å entydig identifisere et individ
 - Helseopplysninger
 - Seksuelle forhold eller seksuell orientering
- Behandlingen omfatter ikke opplysninger om straffedommer og lovovertridelser
- Personopplysningene skal ikke behandles utenfor EU/EØS-området, og ingen som befinner seg utenfor EU/EØS skal ha tilgang til personopplysningene
- De registrerte mottar informasjon på forhånd om behandlingen av personopplysningene.


Informasjon til de registrerte (utvalgene) om behandlingen må inneholde

- Den behandlingsansvarliges identitet og kontaktopplysninger
- Kontaktopplysninger til personvernombudet (hvis relevant)
- Formålet med behandlingen av personopplysningene
- Det vitenskapelige formålet (formålet med studien)
- Det lovlige grunnlaget for behandlingen av personopplysningene
- Hvilke personopplysninger som vil bli behandlet, og hvordan de samles inn, eller hvor de hentes fra
- Hvem som vil få tilgang til personopplysningene (kategorier mottakere)
- Hvor lenge personopplysningene vil bli behandlet
- Retten til å trekke samtykket tilbake og øvrige rettigheter

Vi anbefaler å bruke vår [mal til informasjonsskriv](#).

Informasjonssikkerhet

Du må behandle personopplysningene i tråd med retningslinjene for informasjonssikkerhet og lagringsguider ved behandlingsansvarlig institusjon. Institusjonen er ansvarlig for at vilkårene for personvernforordningen artikkel 5.1. d) riktighet, 5. 1. f) integritet og konfidensialitet, og 32 sikkerhet er oppfylt.

bea71badc 

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet «Heimevernet – «Overalt-Alltid!»: En katalysator for totalforsvaret?»

Til
XX

Dette er et spørsmål til deg om deltakelse i mitt forskningsprosjekt. Som masterstudent ved Forsvarets Høgskole, utfører jeg for tiden en studie som tar for seg samvirke og situasjonsforståelse på lokalt nivå innenfor totalforsvaret. Målet med studien er å undersøke hvordan ulike aktører innen totalforsvaret samhandler og oppnår en felles forståelse av situasjonen i krevende hendelser, som den vi opplevde under ekstremværet «Hans». Gitt din nøkkelrolle og erfaring, er ditt perspektiv av stor betydning for min forskning. Jeg ønsker derfor å invitere deg til et intervju for å dykke dypere inn i disse temaene.

Formål:

Formålet med denne studien er mangesidig. Kjernen i undersøkelsen er Heimevernet (HV), og situasjonsforståelse på lokalt nivå i totalforsvaret. Gjennom historien har HV vært en sentral aktør i Norges forsvarsstruktur, og i dagens sikkerhetsbilde med sammensatte trusler er HVs betydning mer relevant enn noen gang.

Videre ønsker jeg å kartlegge hvordan HV, sammen med andre totalforsvarsaktører, kommer sammen, kommuniserer og samhandler for å håndtere kriser som ekstremværet «Hans». Hvordan fremmes en felles forståelse av situasjonen blant lokalforsvarsaktørene? Dette er essensielt for en rask, koordinert, og effektiv respons. Ved å identifisere de mest effektive praksisene, samt potensielle hindringer, håper jeg å legge grunnlaget for en styrket lokal beredskap hvor HVs rolle blir tydelig belyst.

Til sist, ved å belyse disse erfaringene på det lokale nivået, ønsker jeg at denne studien skal være til nytte for områdesjefer i HV og andre totalforsvarsaktører på lokalt nivå i fremtidig krisehåndtering.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet:

Forsvarets høgskole er ansvarlig for prosjektet

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Årsaken til at du får spørsmål om å delta på dette prosjektet er at du er en lokal totalforsvarsaktør. Dette medfører at din kunnskap og erfaring er avgjørende for å belyse forskningsprosjektets problemstilling som er:

«Hvilke forhold fremmer eller hemmer felles situasjonsforståelse, mellom HV og andre totalforsvarsaktører, i utøvelsen av den militære teigeierrollen på lokalt nivå?»

Hva innebærer det for deg å delta?

Om du velger å delta vil jeg gjennomføre et personlig intervju. Intervjuet vil bli tatt opp og lagret på Forsvarets sitt ugraderte system FIS Basis Ugradert.

Spørsmålene skal forsøke å innhente informasjon som kan være relevant for forskningen. Intervjuet vil bli elektronisk registrert, anonymisert og brukt i videre analyse.

Data vil utelukkende bli behandlet av meg. Data blir slettet innen utgangen av 2023, og skal ikke anvendes i andre forskningsprosjekt.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Dersom du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet.

Dine personvern – hvordan oppbevares og brukes dine opplysninger:

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålet som er omtalt i dette skrevet. Jeg behandler opplysningene i samsvar med personvernregelverket.

Ditt navn og kontaktopplysninger vil anonymiseres. Dersom dine svar kobles til din virksomhet, kan dette føre til at enkelte vil identifisere hvem som står bak svarene. Dersom dette er noe du ikke ønsker, så kan du unngå å henvise til egen virksomhet i svarene.

Hva skjer med opplysningene når vi avslutter forskningsprosjektet?

Alle personopplysninger i form av signatur på samtykke slettes når oppgaven er godkjent, noe som etter planen er medio desember 2023.

Dine rettigheter:

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- ✓ Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og få utlevert en kopi av opplysningene,
- ✓ Å få rettet personopplysninger om deg,
- ✓ Å få slettet personopplysninger om deg, og
- ✓ Å sende klage til datatilsynet om behandling av dine personopplysninger

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Forsvarets Høgskole/Forsvarets stabsskole har SIKT vurdert at behandling av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?:

Dersom du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- ✓ Forsvarets Høgskole ved Hallvard Notaker(veileder), E-post: (fjernet)
- ✓ Forsvarets Høgskole personvernombud (Fjernet)

Har du spørsmål knyttet til SIKT sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- ✓ <https://sikt.no/om-sikt/kontakt-oss#skjema> (prosjektet har referansenummer: 120987)

Med vennlig hilsen

Roar Solberg

Major/mastergradsstudent Forsvarets høgskole

Mobil: Fjernet

rsolberg@mil.no

Dersom du ønsker å delta ber jeg deg kopiere denne teksten inn i en E-post og sender til

rsolberg@mil.no

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjonen om prosjektet «Heimevernet: «Overalt-Alltid!»: En katalysator for totalforsvaret?», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til å delta i intervju

Vennligst slett de punktene du ikke samtykker til.

Å delta på intervju/svare på elektronisk selvutfyllingskjema

Å bli kontaktet ved behov for oppklarende eller avklarende spørsmål

Jeg samtykker til at mine kontaktopplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet medio desember 2023.

Med vennlig hilsen

(Ditt navn her)

Vedlegg 3: Intervjuguide

Innledning og presentasjon:

Den militære teigeierrollen

Hva slags forståelse har totalforsvarsaktørene om den militære teigeierrollen?

- a) Hva assosierer du med «den militære teigeierrollen»?
- b) Hvordan ser du på HVs rolle som «teigeier» på lokalt nivå i totalforsvarssammenheng?
- c) Hvordan tror du denne rollen blir oppfattet av andre aktører i totalforsvaret?

Læringspunkter fra ekstremværet «Hans»

- a) Kan du beskrive hvordan samvirket mellom HV og andre totalforsvarsaktører fungerte under ekstremværet «Hans».
- b) Hvilke sentrale læringspunkter har dere identifisert etter denne hendelsen?
- c) Hvordan kom dere frem til disse læringspunktene?
- d) Har det blitt innført, eller har dere planer om å innføre, tiltak basert på disse læringspunktene? Om ja, kan du beskrive de?

Faktorer for felles situasjonsforståelse

- a) Hvilke elementer eller praksiser føler du bidrar mest positivt til en felles situasjonsforståelse?
- b) Har dere støtt på noen utfordringer eller barrierer som har hemmet felles situasjonsforståelse? Hvis ja, kan du beskrive dem?
- c) Er det tiltak eller prosesser du ser for deg som kunne styrket samvirket mellom HV og andre aktører på lokalt nivå?

Avsluttende spørsmål:

- a) Basert på dine erfaringer, hva tror du er de mest kritiske områdene for forbedring for å sikre en sterk situasjonsforståelse på lokalt nivå i fremtiden?
- b) Videreutvikling av totalforsvaret har vært en prioritet fra myndighetene siden Russland annekterte Krim i 2014. Hvordan kommer denne satsningen til syne på lokalt nivå?
- c) Er det noe annet du vil legge til eller føler er viktig for denne studien som vi ikke har dekket?